II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár
20100869358X
M 2

37825
Helyismeret

Ez a munka megjelent
a Könyvbarátok Szövetsége
sorozatában.

ÁRNYÉK-RAJZOLATOK

Rajzolta:

Kazincy Ferenc,
maga' kezével

KÖZPONTTÓL A NÉPKÖNYVTÁRI
NEM ADHATÓ ELI

1784 — 1814

Kassa — Regmetz — Szinna — Brünn — Széphalom

Helyismeret
Fk 0
12/2
K 28
H
K 28
REV 1972
37825
1984 JUL 23
II. RÁKÓCZI F. C
KÖNYVTÁR
MISKOLC
81 (439.134) - 94
81 (- " -) kazimierz

LAJSTROM

	Lap
Kazinczy Ferenc	9
Kazinczy Ferencné — gróf Török Zsófia Antónia	15
Kazinczy Eugénia	22
Kazinczy Thalia	31
Kazinczy László	39
Kazinczy Miklós pataki diák	45
Török Lajos gróf	51
Quirschfeld Ernestina	58
Kölcsey Ferenc	64
Kóji Komáromy György abaujmegyei főjegyző	71
Érkeserüi *Fráter István*	75
Dobozi Christina — Fráter Istvánné	75
Kácsándy Zsuzsanna — később gróf Gyulay Ferencné	79
Gróf Gyulay Ferencné — Kácsándy Zsuzsánna	85
Kácsándy Teréz	93
Fáy Ábrahám kir. tanácsos	99
Radvánszky Teréz — Szerencsy Józsefné	103
Báró Wesselényi Miklós	111
Panyiti *Úza Pál*	119
Báró Ghilányi Julia — később báró Splényi Gáborné	125
Koczok István	131
Komjáty Ábrahám miskolci tanár	135
Melczer Manczi — Bizáki Puky Lászlóné	141
Egy ismeretlen nő	145
Zombory Zsigmond	149
Lovasy Benedek Ferencrendi barát	153

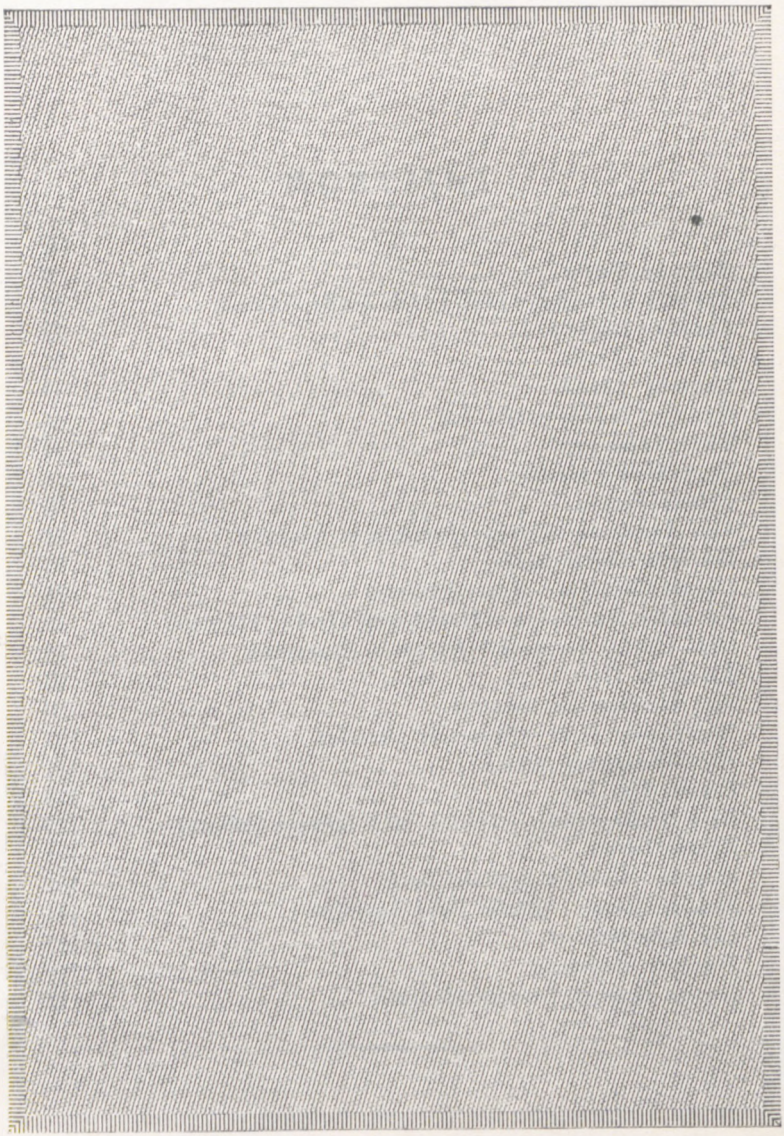

KAZINCZY FERENC

Cserey Farkas erdélyi földesúr 1808-ban azzal óhajtotta megtisztelni a nagy férfiút és benső barátját, hogy gyűrűt készíttetett, melynek kövébe Kazinczy klasszicizált arcképét vésette egy híres lipcsei drágakővésővel.
E művész számára készült az itt látható silhouette.

Most képedet felküldöttem Lipsiába Rosthoz, hogy a szerint gyűrű kőbe fel emelt munkával ki metczettesse. Bal kezem mutató uiján fogom aszt gyűrűbe viselni — szívem részin — meljbe holtig lakozol úgy is. Az a czélom, hogy Hazád béli kővel carmeziroztassam, mely végre szép tűz opálokat fogok szerezni.

Cserey Farkas—Kazinczynak
Krasznán 17-dik August 1808.

Profilomat, melly minden hozzá értőknek itéletek szerént a' legtökélletesebb rajzolás, azért küldöm, hogy ezt Rostnak megküldened tetszenék, felküldhessd, mert ő a' cuprum után dolgoztathat belé szemet, fület etc. Meg kellenék írnod, hogy a' haj római módra légyen csinálva. mint p: o: a' Napoleon' pénzein. Nem gondolom, hogy en face valami jót csinálhasson a' cuprum után is kőben a' véső. Azonban ezt tetszésedre hagyom. Hidd el, hogy barátságodat, mellyet ezen czikkely mutat leveledben, érdeme szerént becsülöm. Neque vero animi

prorsus humilis esse potuit, qui Csereium sibi adjunxit. Ezt fogja mondani, a' ki halálom után leveledet olvasandja. — Én kövekhez nem értek; de a' mit a' Lisbonni kőről írsz, nagy gyönyörűséggel olvastam, 7000 Rf. mennyi pénz! és eggy kőért. — Ez előttem édes barátom, olly vesztegetés, mint mikor a' Római Gazdag házakat adott egy halért.

Kazinczy—Cserey Farkasnak.
Töredék hely és év nélkül.

Köszönöm profilod elküldését, aszt a jövő Postán ugyan Lipsiába fel küldöm, de aszt tartom, későre már, mert addig készen lészen.

Cserey Farkas — Kazinczynak
Krasznán 6-dik Septemb. 1806.

Én még tavaly Lipsiából érkezett portékáim iránt meg irván a kereskedőknek, kiknél deponálva vannak, hogy arany, ezüst pénzem bizony nincs, és igy B. czéduláért agyák ki aszt, jónak találták ki adni, és éppen tegnap utánnok is küldvén a héten megkapom, és előre örülök, hogy achat onisba metszett képedet birhatom nem sokára, ezen kőről maga Rost azt írja Nékem: die arbeit des Steinschneiders dauerte lenger, als wier glaubten, wier schmeicheln uns aber, dass der Künstler in diesem steine auf unsere Auforderung seine ganze Kunst aufzubieten ein Werk geliefert habe, dass so wie unserem, auch ihrem Wunsche entsprechen wird.

Cserey Farkas — Kazinczynak
Krasznán 30dik April. 1810.

Az én fejem a' Cserey Farkas gyűrűjében Krasznán. Valamint a' Döbrenteim' tisztelésére Cserey ennek híre nélkül verete emlékpénzt: úgy ezt a' gyűrűkövet is nekem minden hírem nélkül metszetteté. Felküldötte Lipsiába Rosthoz *Kininger* után *John* által metszett képemet, hogy az után a' legügyesebb mívész csináljon gyűrűkövet a' szükséges változtatásokkal. A mente görög lepellé van elváltoztatva, hajam

az Apollo szobra' fürtözése után fürtöztettek. A' munka igen szerencsés. A' gyürü köve jászp=onyx 's fejéres; azt 22 magyar opál veszi körül. Azokat prof. Zennovitz küldé Cserei=nek a' pekléni hegyekből Abauj vármegyéből.

Kazinczy: Az én képeim.
(Naplójában.)

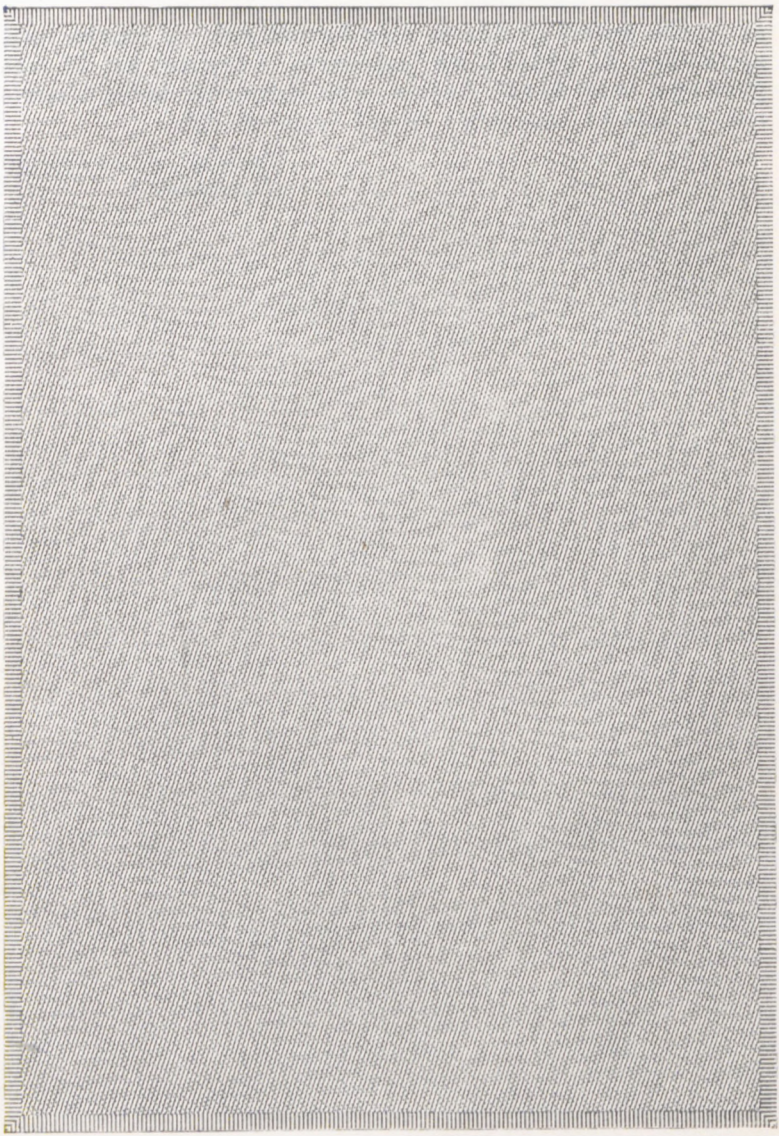

Sophie Antoinette.

Székhalom, 1814.

KAZINCZY FERENCNÉ

Gróf Török Lajos és Roggendorf Aloizia grófnő idősebb leánya. Huszonnégyéves korában 1804 november 11-én lesz Sophie Kazinczy felesége. Huszonhat esztendeig tartott boldog házasságukból nyolc gyermek született, akiknek elsője alig egyéves korában meghalt.

Olvasott, művelt lélek, aki beszélt németül és franciául sőt — korjellemző: — még magyarul is, meg tótul. Nem szép, de megnyerő egyéniség, gyönyörü fekete nagy szemmel.

Túlélte férjét tíz esztendővel. Egy rokona, báró Szepessy Anna látogatására Nagyváradra ment s ott rövid betegség után meghalt. Hamvai férje mellett a széphalmi mauzoleumban porlanak.

Hanyatlott a' nap, midőn kocsim az udvarba beért. A' Grófné a' két leánnyal kivül ült.

— Unser Ferencz! unser Ferencz! — ez volt a' kissebbik, a Susie szava, midőn reám ismért; mert a' kissebbik azt hitte, hogy én őtet exclusive szeretem.

— Wie lange bleiben Sie hier, Ferencz? — kérdé Sophie mihelyt nekiek köszöntem.

— So lange Sie mich nicht verjagen —

— Da können Sie hier grau werden — monda 's felindultunk a' grádicson. — Lieber Ferencz, — monda itt — wass Sie mir profezeihet haben ist geschehen; Etoile hat geheurathet.

Szántam Sophiet, de örvendettem magamnak. Tudva volt előttem, hogy eggy két kérőjét Etoile miatt elvesztette.

A' Gróf ágyban feküdt; rázta a' hideg. Kért, vinném félre gyermekeit, mert neki alkalmatlan a' zsibongás.

Feltettem vala magamban, hogy bármi érjen, addig kérésemet elő nem adom, mig bátyjával Pepivel nem szóllok, ha az én lépésem az ő szerencséjét gátlani nem fogja e? mert kész voltam lemondani Sophieről, ha az az övének útjában áll; 's Pepi nem volt itthon. — Sophie Susie mellett velem Etoile felől beszélt, keseregte elvesztét, de nem vádolta. Én a' házas élet' boldogságait magasztaltam. — Rendes, monda Sophie, hogy te édes barátom, mindég ebből a' tónusból szóllasz; 's én néked azt jövendölöm, hogy te ezeket az örömöket soha kóstolni nem fogod. — 'S miért nem? kérdém megütközve. — Azt én nem tudom; de látod nékem úgy tetszik, hogy te valamely leánynak, vagy özvegynek házassági jelentést tenni nem is mernél. — Azt, gondolám magamban, meglátod, ha a' bátyád haza jő, 's mosolyogtam. — Pepi más nap délig — más nap estig sem jött, 's én erősen állék végzésem mellett, nem szóllani Sophienak, mig Pepivel nem végzek. Azonban 25d. estve magam maradván Sophieval, egyszer csak azon veszem észre magam', midőn a' declaratiónak közepette vagyok.

— Kedves Leány! — mondám — te engem ismérsz minden részeiben szivemnek; ismered fekvésemet *[helyzetemet];* ismered azokat, a' kikkel a' természet öszveszőtt és a' kik, mint tudod, életemet kegyetlenül keseritik; mondd el, reá birhatnád-e magadat, hogy enyém légy 's engem a' sírig elkísérj? —

— Kazinczy! micsoda neme ez a' tréfának?

— Nem, kedves leány én nem üzök játékot; azért jöttem egyedül; szóllj, remélhetek-e?

— Tehát úgy fognád tenni a' házassági jelentést?

— Nem, édes Sophie! te tudod, hogy sok esztendők olta te vagy szemeimben az első személy. Sokáig küzködtem: nem reménylek semmit; de mondd-ki, hogy meg legyek nyugtatva. —

Sophie ekkor vette észre, hogy majd csupa tűz a' képem, majd fagyos, mint a' hó.

— Nem, Ferencz, ezt én nem vártam. Látom, hogy nem játék, a' mit előmbe adsz, de hiszen mi úgy néztük egymást, mint testvérek, soha sem is álmodtunk erről. —

Az én főm szédelgett, 's Sophie érzette, hogy nyugodalomra van szüksége, 's elment.

— Und wo werden wir wohnen? — kérdé, midőn kis idő múlva vissza jött.

Kazinczy — Kis Jánoshoz.
Kázmér 1 a. Januar. 1805.

Én november 11-ike óta férj — és pedig a legboldogabb férjek egyike vagyok, akire valaha a nap ragyogott. Sophiem rendkívüli teremtés, aki Seneca nélkül is tudja, hogy nem secundum simulitudinem *[a valószínűség szerint]*, de secundum rationem *[a valóság szerint]* kell élni. A Természet megnyerő physionomiát, olyan alakot, amilyen ritkaság, szép kezet és lábat, szeretetreméltó szellemet adott neki és egy olyan életpéldát, mint amilyen Török Lajos és egy Rogendorff comtesse, aki kétségtelenül a legnagyobb tiszteletreméltó anya s leányának a természettől jóra hajlandó lelkét a legtökéletesebbre nevelte. Öt esztendeig el volt kötelezve egy emigransnak (gróf d'Etoile Maximilian), aki most egy 300.000 #-as párisi nőt vett el és a magyar nő egy magyarnak adta kezét. Sophie az általában megszokott aprócseprő esküvői ajándékok adása alól felmentett, mint ahogy kitünő atyja a szertartásos megkérési előadástól dispensált, és amikor az oltár elé voltunk lépendők és a násznagy menyasszonyom elé lépett, hogy oda vezesse, karját ez karjából kivonva szólott hozzám: K..... no jőjj! és én diadalmasan mentem a pap elé — — — Míg ezeket írom, Sophie háromszor zavart meg. Alig tudom, mit írtam. Mentsen ki a boldogság — amitől most ritkán fogok íráshoz juthatni — —

Kazinczy — Schedius Lajosnak.
Kázmér 30 Novembr. 1804.

II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR MISKOLC
37825

A KÖTÉS NAPJA.

Melly boldog óra tünt fel életemnek,
Midőn a' szép két testvér' karjain,
Szökdelve jártam a' rom halmain,
S hol a' pataknál lengenyék teremnek.

Itt, lábainál imádott kedvesemnek
Elnyúltam a' part' bársony hantjain.
Dallott, s elfogva alakján 's hangjain
Megnyilt az ég szememnek és fülemnek.

Storazzi' szép ajkán nem lebegének
Mennyeibb hangzások, mint e' bájos ének,
Mint e' hajlékony, rezgő, lágy beszéd.

De bájosbb, édesbb volt, mellyel pirúlva
A' hold' szelid fényében, 's rám simulva
Ezt nyögte az édes lyány: Tiéd! Tiéd!

Kazinczy 1812 febr. 16—17 közti éjjelen.

Míg én e' napokban majd a' Bécsi Annálisokkal, majd a' te verseiddel, majd a' Sartori Naturwunderjeivel foglalatoskodtam, íróasztalkámnak a' tulsó részén Sophie majd kötött és varrt, majd olvasott — — Édes barátom! Nőtelen koromban eggy nem éppen szerencsés hymenü Correspondensem nékem azt a' tanácsot adta, hogy addig dolgozzam, míg feleségem nem lesz, mert aztán minden pillantásban meg leszek háborítva. Hogy én annyira nem élek nem nem-éppen szerencsés hymenben, hogy inkább az ellenkezővel lehet Isten és világ előtt dicsekednem, azt Te nékem könnyen hiszed; de valóban ezen Correspondensemnek igaza volt. Nekem nagy szerencsétlenségem, hogy ott, a' hol körülltem mozognak, dolgozni nem tudok. Nevetnél, mint járok, midőn ez az angyali lelkű teremtés, nem gondolván vele, akár jő alkalmas pillantásban, akár nem, mint kezdi el olvasni a' mi lelkét nagyobban megillette, vagy mihelytt ablakom alatt

gyöngy tyukja, vagy gór csirkéjinek egész nagy serege csak eggy hangot ád is, hogy szökik-fel 's mint hint nekik morzsalékot 's székemet mint mozdítja-ki, mert azok az ő gyermekei. Illyenkor sokszor rám száll a' gonoszlélek, 's ki akarok fakadni: de ha a' Goliáth leteritője' hárfája Sault megnyugtathatta: mit gondolsz, mit tehet az én életem Angyalának csak eggy tekintete is? Duzzadtságom mosolygássá vál, s' sírok örömömben 's áldom az Istent, kinek mindenhatósága az asszonyi lélek' szépségét tudta alkotni.

— Das ist wahr, ich habe einen Mann erhalten, der den ganzen Tag liest oder schreibt und bey dem man das Reden vergessen könnte. —

Most midőn ezt írom, kimegy ezzel a' szókkal:

— Bis ich wiederkomme, ist dir zu schreiben erlaubt; aber dann bitte ich, dass mir die Schreiberey aufhört. —

Kazinczy — Kis Jánosnak
Széphalom Jul. 22d. 1807.

Mind a' mellett a' nekünk is kedvező szerencse nem vonja-el tölünk azt az örömet, hogy néha kevés vagyonunkból másnak is adhassunk. Így ada az én kedves feleségem kevés hetek előtt 200 fl. alamizsnát, pénzben, nem megúnt ékességben, eggy valakinek, a' ki el vala hagyva, holott Gróf Festetics György — az úgynevezett nagy Festetics! eggy Rostinek 25 ftos rongypapirost ada. — A' Mélt. Úr szép lelke bizonyosan érti, hogy én ezt nem alacsony kérkedésből, hanem a' legnemesebb örömből beszéllem.

Kazinczy — Majthényi Lászlónak
Széphalom. 1808 apr. 30.

Sophie nekem nem csak feleségem, hanem barátném is és szeretőm 's mindenben mindenem.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencnének
Széphalom 12 May 1808.

Kazinczy Eugénie
Octób. 20. 1814.

KAZINCZY EUGENIA

Ferenc felnevelt gyermekei között a legidősebb, aki a korán — csecsemőkorban — elhúnyt elsőt, a nagyon siratott Iphigeniát pótolni jött a világra. Bár a szülők egyforma szeretettel gondozták gyermekeiket, a kis Genie különös kedvence volt atyjának.

Krajnik Imréné lesz, egy rokonának neje — hiszen atyjának Klára növérét Krajnik József vette el — s mint a testvérek legutolsója, öt év híján százéves korában halt meg.

Decemb. 4-dikén Sophie nekem eggy gyönyörű ábrázatú egésséges szép kis leányt ada, kit osztán 6-dikban Eugenia Petronella Nicolaissa Barbara nevezet alatt megkeresztelénk. Az első nevet az Iphigénie hasonlósága miatt adtuk neki, hogy maga a' hang is azt mutassa, hogy ez amannak testvére; a másodikat B. Splényi Petronella, Özv. Gróf Vondernothné tekintete miatt, a' ki a' gyermeknek keresztanyja volt; a' harmadikat a B. Vay Miklósé miatt, annyival inkább, mivel ennek neve napján kereszteltetett; a' negyediket a' Napam csapta mellé, tulajdon anyjának Gróf Gőczen Borbálának emlékezetére és mivel Borbála napján jött világra a' gyermek. Végy részt atyai örömimben édes barátom, és fogadd kegyességeidbe Te is Géniemet. — — A gyermek egésséges, ép és jó nagy; annyira nagy, hogy szinte csudálják — — melly azonban nem azt teszi, hogy feleségem kicsiny; ő nem lesz kisebb grófnédnál. Physionomiája, orrát

's homlokát kivévén, mellyről még nem ítélhetni, egészen olyan, mint a' szegény Phigiemé; ugyanaz a' szemöldök, szem, szemnek színe, 's kivált az az igen kedves metszésű kis száj. S íme új láncczal vagyok ismét csatolva kedves feleségemhez — — — Ez új örömöt ád éltemnek. — — —

Kazinczy — Cserey Farkasnak
Széphalom decembernek 8-dikán 1807.

Én magam tanítom holmire legidősebb lyányomat, 's könyv segedelme nélkül. — — A' speciális dolgokkal nem terhelem; elég, ha e' móddal hazáját ismeri. Tavaly Januariusban kezdé tanúlni a' Klaviert 's már Mozarti Ouvertüröket ver és énekel 's ki van kiáltva az egész tájékon, melly muzsikai talentumot kapott.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek
Széphalom Martz. 29d. 1818.

Novemb. 23d. Zseni bement, hogy a Klavierleczkéket folytassa, éneklésben is, táncban is, vévén leczkéket. A' Klaviermester a' napokban íra, hogy a' Tánczmester Zsenivel kimondhatatlanul meg van elégedve 's minden tanitványi között őtet tartja legelsőnek.

Visszairtam, hogy ha a' Tánczmester reményli, hogy a' gyermek Balleteket tánczolhat, az az annyira viheti a' tánczban, hogy azt is megtanulhassa, adjon neki leczkéket abban is. Az én princzipiumom az, hogy mindent kell tanúlni a' mire alkalmatosság van, 's mindent minél jobban.

Kazinczy — gr. Gyulai Karolinának
Széphalom Decemb. 26d. 1819.

Édes Eugeniem,

Te kilépsz atyád' és anyád' szemei alól, hogy eggy ideig olly világban múlass, a' millyenben eddig nem éltél, de atyáddal 's eggyszer anyáddal is, kevés ideig bár, már láttál. Jer, hagyd adjam neked atyai áldásomat, 's az áldással eggyütt intésimet, tanácsimat, parancsolatimat. Viseld úgy magadat,

hogy majd mikor visszajössz hozzánk, azt mondhassd nekem: Atyám, reménységednek megfeleltem; nem voltam méltatlan bizodalmadra; érdemlem szeretetedet.

*

Midőn Gróf Gyulai Lotti neked Dédácson azt hagyta, hogy meg ne mondd nekem, melly szerencsétlenség ére, mert ez a' kedves barátnénk engem el nem akara szomorítani, 's úgy hitte, hogy elejtett portékádat másnap reggel meg fogják találni, te azt felelted neki: Nem, kedves anyám, jó vagy nem jó, szüleimnek tudni kell mindég a' mit csinálok és a' mi engem ér. — Emlékezzél édes lyányom, hogy ez a' szó mint teve téged a' te Lottid előtt még kedvesebbé; emlékezzél, mint emlegették mások ezt a' te szavadat, mint hív és tiszta lelkednek legcsalhatatlanabb bizonyságát. — Viseld úgy minden lépéseidben magadat, mintha szüleid, kiket az Isten a' te védangyalaiddá tett, szüntelenül látnának; viseld úgy magadat minden lépéseidben, hogy minden cselekedetidet, minden gondolatidat, szüleidnek pirulás nélkül, sőt örvendve mondhasd el. Nincs nagyobb nyugodalom, nincs nagyobb boldogság az életnek minden történeteiben, mint midőn magunknak ezt mondhatjuk: T i s z t a v a g y o k! nincs nagyobb és kínzóbb büntetés, mint midőn a lélek azt mondja magának: K é n y t e l e n v a g y o k ú t á l n i m a g a m a t.

Kazinczy — leányának Eugeniának
Széphalom, Novemb. 23d. 1819.

Derekasan — — — 's annál erősbb leszek azután. Mondd ezt, kérlek, lyányomnak, 's add által neki atyai áldásomat. Édes barátom, az a' gyermek a' te házadnak fogja köszönni minden culturáját. Én az Asszonyi nemben nem tudományt, hanem csak azt a' szép t i n c t u r á t keresem, a' mit a' falun neveltekben nem szenvedhetek. Ha Zseni valaha anya lesz, által adja házadban vett culturáját tulajdon gyermekeinek, 's képzeld, melly jótételt tevél a' hazának midőn engem boldogitál. Nincs szó, melly köszönetemet fesse.

Kazinczy — gróf Dessewffy Józsefnek
Széphalom, Január 28 d. 1824.

Édes Zsenim, atyádnak, kit a' sors olly kegyetlenül verdes már 24 eszt. olta eggy nem jó testvér és eggy nem jó sógor által, kedves az a' gondolat, hogy gyermekei idővel ott is találhatnak pártfogót és barátot, a' hol azt nem remélték. Én nektek egyebet bajnál nem hagyhatok: legalább eggy kis nevet hagyok. Mert úgy hiszem, hogy az a' hűség, a' mellyel hazánk nyelvét ötven esztendők olta szolgálom, halálom után fog valaminek vétetni. — — —

De vedd atyai áldásomat, kedves gyermek. Nagyon elfáradtam az írásban.

Kazinczy — leányának Eugeniának
[Széphalom] Febr. 9. 1824.

Hogy Antonin jó fiú és értelmes gazda, igen kedves hír nekem, az is szükség. Szemere Istvánnak eggy János fia van, a' ki csak gazda. De az tanult is és szeret olvasni. Az fáj nekem leginkább, hogy az én gyermekeim közzül eggy sincs, a' ki abban igen nagy örömet találjon, pedig az eszes embernek az szinte Bedürfnisze. De az még megjöhet — — — — Itt a' forspont; be kell zárni levelemet. — Adieu. — eggy pár gerlicze itt 30 garas.

*

Édes Bálintom, Lajosom. Papa csókol benneteket, és azt ígéri, hogy ha jól tanultok, és ha Zseni azt fogja mondani, hogy szorgalmatosak voltatok a' leczkén, s ha nekem Bálint is, Lajos is levelet ír postán, úgy nektek játékot küldök. Fizsinek bábot vettem.

Kazinczy — leányának Eugeniának
Pest, 1828....

Édes Zsenim, kértelek, hogy jőjj haza, hogy lássalak. Haza ne jőjj, nem képzelhetsz nagyobb inséget, szegénységet, mint nálam. Irtózom otthon lenni — — — De Isten hozzátok, édeseim. Az Isten adjon mindnyájatoknak ezer áldást, ezer örömet az új esztendőben. Édes Klárim, nagyon köszönöm, a' mit Zsenivel teszel. Az Isten fizesse meg.

Kazinczy — leányának Eugeniának
Ujhely. Január 5d. 1827.

Mély bánattal kell jelentenem, a' szegény atyám halálát, melly Augusztus 23-dikán nekünk nagy szomorúságunkra történt, a' rettenetes Cholera betegségbe esett 21-dikén 's harmadnap múlva elhagyott bennünket örökre az áldott; pecsételetlenül találtuk ezt a' levelet, ez volt az utolsó, mellyet írt életébe.

A' legmellyebb tisztelettel maradok alázatos szolgálója

Kazinczy Eugenia.

Kazinczy Mocsáry Antalhoz írt levelének (Széphalom. Aug. 20 d. 1831) végén.

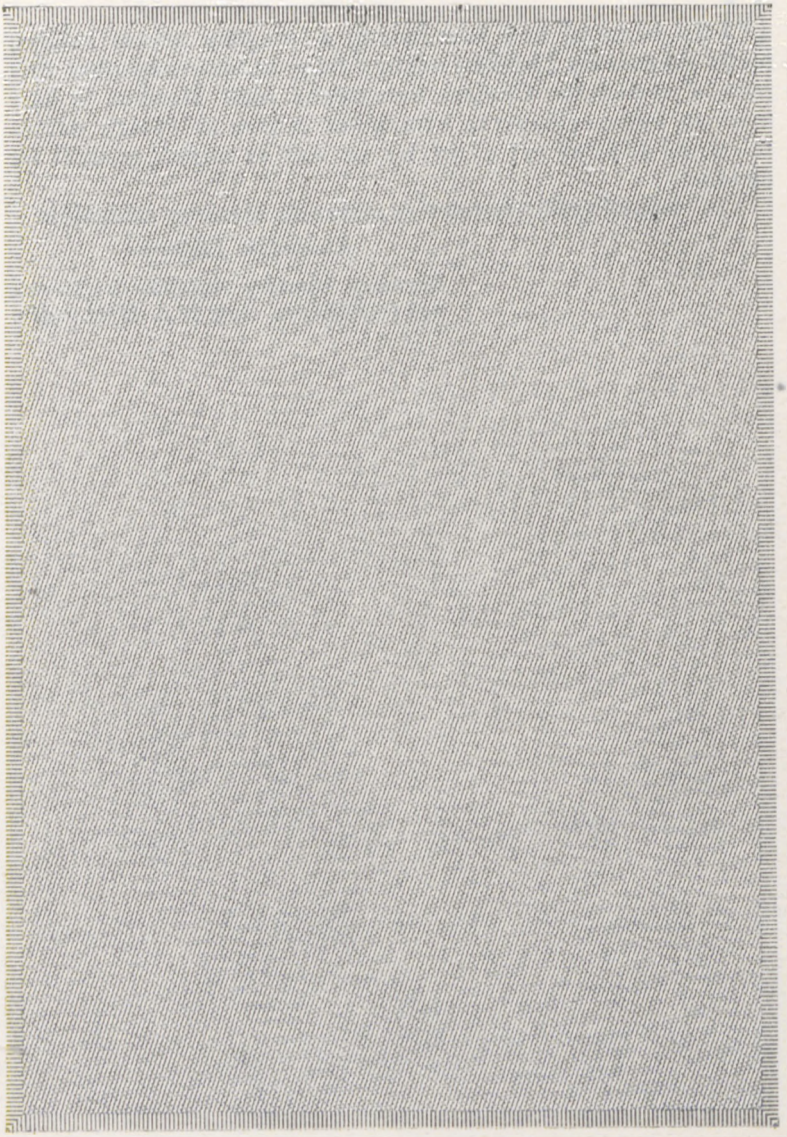

Kazinczy Thalie.
Octob. 20. 1814.

KAZINCZY THALIE

Ferenc harmadik gyermeke, — a felneveltek között tehát a második, — akit nagyon gondosan nevelnek a szülők.
Első férje, Varga kapitány, aki után özveggyé lesz — s majd mint Hrabovszkyné hal meg 1866-ban Kisvárdán . . .

Ich umarme Sophie und meine Kinder (!) und beharre

Ew. Gnaden unterthänigster
Kazinczy Ferencz.

Anyósának — Gróf Töröknének
Ujhely d. 3 May. 1809.

Az én feleségem 1-a Mai érzé legelőször Emil Trajanus fiját

Kazinczy — Gróf Dessewffy Józsefnek
Széphalom Május 12d. 1809.

Kedves Grófom!

A' Te személyedben öszve eggyesedik mind a' nagy Rádayak emlékezete, mind a' nagy Prónayé, kiknek elsőbbike néked tisztelt nagy-atyád; a' másodika tisztelt ipad volt; 's én e kettőnél érdemesebb magyart nem ismertem. Ide járul

tulajdon érdemed és az azé, a' ki a' Te életedet boldoggá teszi. Feleségem Octoberben ismét anya lesz. A' szokás és rendtartások úgy hozzák magokkal, hogy a' született gyermek, emberből keresztyénné tétetvén eggy új atyát kapjon. Engedd az én E m i l-T ra j á n o mnak — mert két leány után már eggyszer fiút reménylhetek — azt a' szerencsét, hogy ennek Tégedet nézhessen, és így nékem azt köszönhesse, hogy illy nagy és jó lelkekhez csatoltatott — — —

Kazinczy — gróf Ráday Pálnak
Széphalom, Május 12d. 1809.

Örömmel el fogadom a' kereszt Atyai kötelességet, Kedves születendő Fiatskád (vagy ha talán Typographicus hibát tedtél) Leánykád eránt — — —

Fel leli e bennem, vagy oly kimélő Szemekkel fogja e kedves Emil Trajánod, vagy N. N. szép Leánykád (tudja Isten miért, de félek tölle, hogy utolsó telyesedik be, mert ritka tudóst láttam még az említett mesterségbe gyakorlottnak nézni) Kereszt Atyát, mint Te szeretett Kedves Barátom? nem tudom, sőt kételkedem, de nem aggódom én azon, hanem inkább örvendek rajta, hogy méltónak ítéltél arra, hogy Komák legyünk.

Gróf Ráday Pál — Kazinczynak
Pest Julius 29dikén 1809.

Rádayt még meg nem született fiamnak keresztatyjává kértem meg. — — Ő nekem eggy olly geniális levéllel felelt meghivó levelemre, melly ér annyit, mint eggy vers. Poétikai tűzre hevülvén, 's nem győzvén várni, hogy a' kis porontyot lássam, csókolhassam, előre elkészítettem poétai epistolámat, mellyel neki a' gyermek megszületését bejelenteni fogom — — — közlöm veled a' darabot.

Imhol a' darab.

GRÓF RÁDAY PÁLHOZ.

Az a czakó, melly — vélem, Afrikából
Szép Asszonykáinknak hordja a' gyermekeket
— Ollykor azoknak is, kik édes cseppeket
Még félve lopdosnak az Ámor' italából —
Oh képzeld a' csudát! hosszú orrából
Sophiem' keblébe ma eggy kis fiút teve.
„Ez még pogány, 's még nincs neve.
Papot hamar neki! nem lelni azt Afrikában."
Igy szólla, 's klep, klep, klep! láttatlanná leve.
— — — —
— — — te Palim, lelkem' fele
Végy részt barátod' gyötrelmében.
Jer, 's e szép atyaság becsületében
— Még híre nem ment-el — osztozzál-meg vele,
Jer, és Emil-Trajánt fogadd te is fiadnak!
— — — — —

Kazinczy — gr. Dessewffy Józsefnek
Széphalom Septembr. 20d. 1809.

Hogy Te a' szeretetre legméltóbb ember vagy, régen tudtam: de azt meg sem álmodtam, hogy próféta is vagy. — — — Nem játszom a' szókkal, édes barátom, hanem belső meggyőződésből szóllok: Prófétának vallak: — megjövendöléd, hogy lyányom lesz harmadikszor is 's az leve. Holnap keresztelik Anna Sophronia Thalia Therezia névre. — — — —

A kis Thalie csókolja kezeidet tisztelettel, 's kér, hogy őtet szép és jó Grófnédnak ajánld kegyességébe. Tisztel a' Thalie anyja is.

Kazinczy — gr. Ráday Pálnak
Széphalom Octob. 15. 1809.

Thalie fejtőzni kezd, 's épen olly sok talentomot mutat, mint a' mely keveset rettegtem benne. Húsosabb, mint az én kedves Zsenim, 's arcza szebb. Bőre ollyan mint a' legáltallátszóbb porcellán, 's oly fehér, hogy azt minden Vendégünk

csudálja. Bőrének fejérsége, gyengesége (Zartheit) valóban ollyan, a' millyet semmi gyermekben nem láttam még. De a' charakter! a' character! félénk és kemény! jó és kevély! szelid és rettenetes tűz! Én nem tudom, mint fogja magát ez a' character formálni, mint fog megállapodni. — — Thaliet ritka ember szereti.

Kazinczy — gr. Gyulay Karolinának Széphalom Nov. 24d. 1817.

KANTATÉ

Kazinczy Sophronia Thalia Therézia születése napjára.

— — —
— — —

Duett.

Első Hang.

Mint a' szép Hajnal' ró'sája,
Ugy a' Thália ortzája
Szép 's kedves, mint a' topáz.

Második Hang.

Mint az erdő szép Nimfákkal
Úgy két szép kis Grátziákkal
Ékes a Széphalmi Ház.

Két Hang.

Kazinczy!
Te szép Halandók Nemzője,
Halhatatlanok' Őrzője
Élsz — 's neved siron túl ment.
Zsófia!
Te Grátziáknak Szülője
Élj — szép lelkek' nevelője!
Élj Thalia, te kis Szent!

Vályi Nagy Ferenc: Polyhymnia. Sárospatakon, 1820.

Thaliet én el nem hozom, édes Klárim, de Te nekem valóságos grátziát teszesz, ha őket — — megtartod. Bizony én nekik enni is alig tudok adni! S irtózatosság, midőn nevekedő gyermekeimet koplalni, rongyosan látom a' más istentelensége 's a' Madám Miczi miatt.

Kazinczy — nővérének Klárának
— — — — 23. Febr. 1825.

Kedves Izidórám!

Atyádnak erántam megbecsülhetetlen szeretete nevemet adatá neked, 's te, bár nem ismérsz, örülsz a' névnek, 's atyádnak nevezni szereted nemződ' ismeretlen barátját. Te e' név alatt a Bérmálás szentségét vevéd fel, a' hitben, reményben, szeretetben erősítő isteni kegyelemnek titkos jelét. Majd ha az élet' viszontagságai körülvesznek; ha lelkedet aggalmak, szivedet szomorúságok fogják el: erősitsen, vigasztaljon annak elhivése, hogy a' békés türök, a' vigan küzdők, Isten oltalma, segédkeze alatt vannak, ki őket, hanemha magok elhagyják magokat, soha el nem hagyja; szüntelen velek 's bennek munkál az ő szent lelke. Ez emelje lelkedet, vigasztalja szivedet, hogy a jóság ösvényén tántorithatatlanul lépdelhess, s a jók sorában állhatatosan megmaradhass. A Jézus szelid lelke lebegjen feletted, 's vezéreljen a' hű nő és gondos anya tiszta örömeire, boldogságára. Rólam pedig neved emlékeztessen, valamikor imádkozol, vagy más mi jót cselekszel. Ölellek, Krisztusban szerető atyád

Iszidór.

Mondj nevemben idvezlést szülédnek 's testvéreidnek. Atyádat pedig kérd, nyomja helyettem reád atyai csókját.

Guzmics Izidor — Kazinczy Thaliának
Pannonhalmon. Jul. 1. 1827.

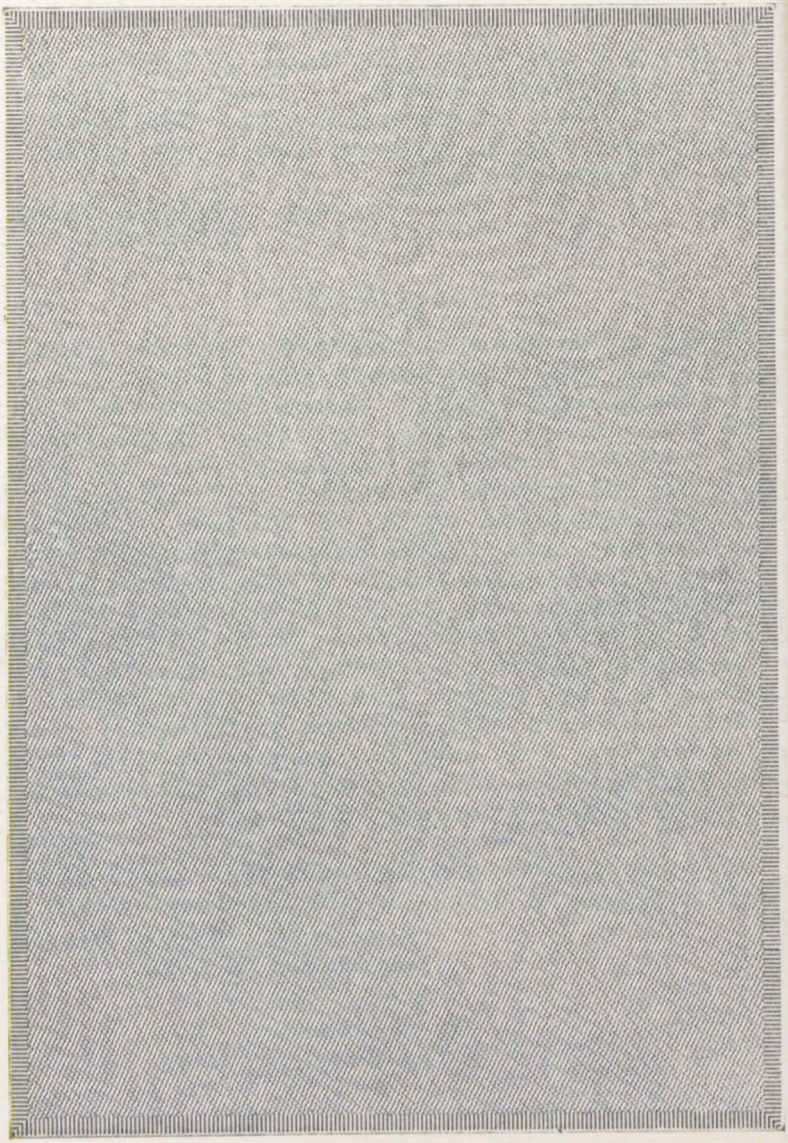

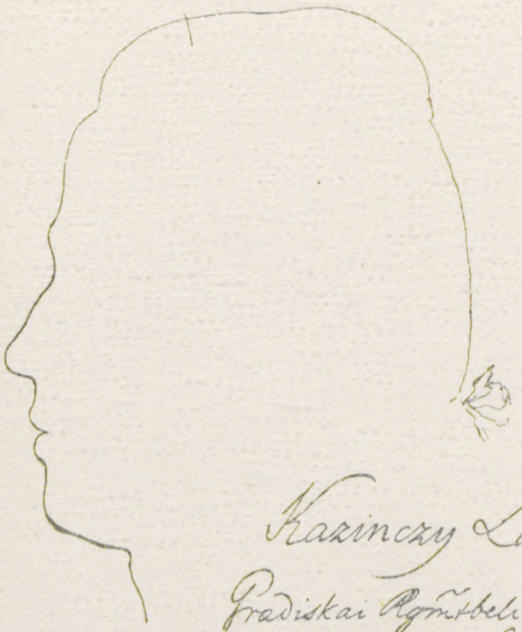

Kazinczy László.

Gradiskai Rgm̃tbeli Zászlótartó szül 1763. Jun. 13d

Regmetz. 27a Septembr. 1784.

igen szerencsésen eltálálva

[illegible]

KAZINCZY LÁSZLÓ

Ferencz négy évvel fiatalabb testvéröccse, az öt Kazinczy-fiú között az egyetlen katona. Ezredességig viszi fel és 1806-ban megnősül, de egy év mulva beteg lesz. Felesége is hütlenül elhagyja és hihetetlen szenvedések után bécsi magányában meghal.

A két testvér kezdetben a legszeretetteljesebb viszonyban él egymással, de a viszony később ugyan megváltozik. Míg előbb sürü és igen bensőséges levelezés áll fenn közöttük s Lászlót gyakori pénzzavaraiból Ferenc mindég készségesen kisegíti, addig Ferenc szerencsétlen elfogatása után László cudar szivtelenséggel fizet meg.

Angyalom! Irtam már én mindnyájatoknak sorba Levelet, de nem abból az principiumból, mintha akármely írásom is nem mindnyájatoknak szollana, hanem, hogy az 4 erős xrokat köztetek egyeránt eloszam, és így valamelyiteket igen sok hozzátok küldött és küldendő Leveleimmel meg ne rontsam; de noha te legtöbbet panaszkodol: Látom mégis, hogy te vagy a leggazdagabb, mert neked már második Leveledet köszönöm.

Kazinczy László — Ferencnek
Vinkovce d. 18. Febr. 1782.

Ovidii Amorum Lib. II. Elegia 4-a

Nints bizonyos egy kép, melytől égettessek,
Több van száz Okomnál, hogy mindig szeressek.
— — — — — —
Egy szóval a Leány akár milyen légyen
Szeretem s kívánom — — — — —

Fordíttatott a Török Granitzon Jablanáczon 6-dik Decembris 1784. szomorú időnek töltésére.

Kazinczy László — Ferencnek kelet nélkül.

KAZINCZY LÁSZLÓHOZ.

— Töredék. —

Lacim, Szepesnek szép 's irtóztató
Vidékeiről vedd hív üdvözletem!
Nagy hézag nyúlt el köztünk; eggy egész
Eggy tágas tartomány! De szíveinket
Egymástól el nem vonja semmi köz.
— — —

Kazinczy — költői levele 1789-ből, midőn László Szlavóniában volt.

Édes Ferenczem, én bennem kell valaminek lenni, a mi másokat betsüllésemre húz. Ezért áldom a Végezést, mert el hidd, hogy tsupán tsak ez adja az embernek azt a Temperamentumot, azt a Vért és azt, a mely által mások előtt azon kivül, hogy rajta kapjon, kedvességet talályon. Itt engem a Geselschaftokban Philosophnak tartanak, és hínak is néha, te azt el gondolhatod, menyire tsiklandoztatya ez az én magam szeretetit, mert te azt jól tudod, hogy én az igaz Philosophiának mely nagy betsülője vagyok. Azt hiszik felöllem, hogy én a Szép Nemnek tsak barátja, és nem imádója lehetek, és aligha rechtyek nintsen.

Kazinczy László — Ferencnek Kuttenberg. 21-dik Decembr. 1790.

Dienes beszélte, hogy Asszonyom Anyám megneheztelt Laczira a' levele miatt. Én csendes vérrel szenvedtem. Nem érti a' dolgot, és elragadta a' maga principiuminak szeretete. Lehetetlen, hogy mérges szívvel mondta vólna. Én rá bizony nem haragszom 's kérem Asszonyom Anyámat, méltóztassék ezt neki elfelejteni. N e m t u d j a, m i t c s e l e k s z i k, 's j ó t a k a r t m o n d a n i.*

Kazinczy — anyjának Budán 3. Jul. 1795 fogságából.

* „Laczi azt írta az Anyámnak, hogy *ő megtöri felettem a' pálczát* (azaz: keine Gnade dem Revoltanten!)". *K. F. jegyzése.*

Ma az Ipamtól vevém azt a' hírt — — — hogy öcsém László a' Davidovics Regementjének Oberstere, Bécsben megholt. — — — A' hír nem váratlan előttem: de még is lever. Gondolkozásunk meg nem eggyezett, 's ő, a' ki csupa katona volt, velem sokszor mérgesen is öszvekapott, és nem vala ideje erántam megbékéleni, mellyet én kerestem: de négy leveleim válasz nélkül maradtak. Most megfojtana a' bú, ha szívem vádolna!

Kazinczy — Sárközy Istvánnak
Széphalom Mart. 13d. 1807.

— — — — de az is meg lehet, hogy ez a' halál felől írt hír csak anticipatiója a' halálnak 's még szenved — — —

*

Testvérem felől lévén szó, hadd borzasszalak el eggy rettenetes hírrel. László Öcsém az Oberster Agens Bujanovicsnak levele szerint hosszú idők olta agonizál. A' rák elette jobb szemét, orrát, állát, 's balpofáját. A' gégéjén töltik be az eledelt. Bár csak az Isten megkegyelmezne neki, 's ölné meg minél elébb. — — — Felesége is elhagyta szegény Öcsémet, talán az Orvosoknak parancsolatjokból 's eljött Bécsből. Képzelheted a' Laczinak szenvedését, ha a' nagy kín miatt eszmélhet.

Kazinczy — Cserey Farkasnak
Széphalom Juli 22d. 1807.

Édes Barátom! Holnap után reggel indulunk Ér-Semlyénbe az Anyámhoz, vigasztalni az Öcsémnek, Davidovics Regimentjebeli Oberster Kazinczy Lászlónak, Jul. 16-ikán történt halálán támadt szomorúságát. Vigasztalni és — örvendeni rajta. Örvendeni, mert a' rák — — —

Kazinczy — Kis Jánosnak
Széphalom d. 3. Aug. 1807.

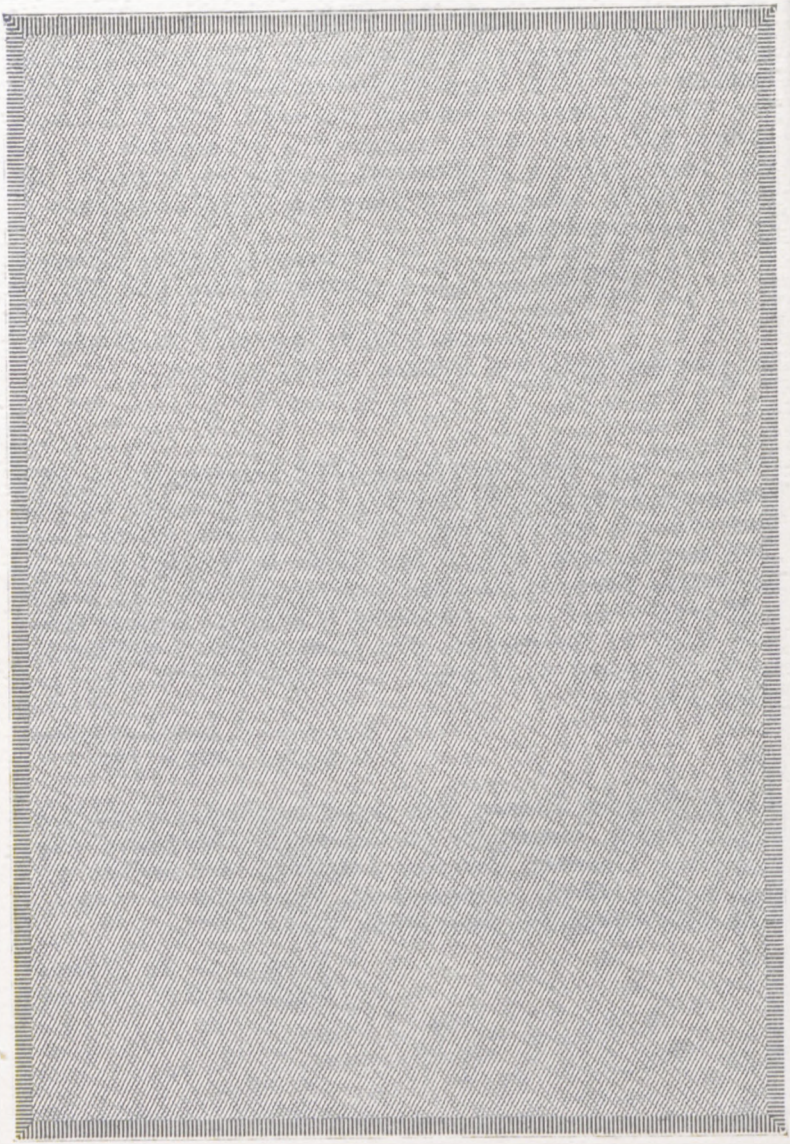

Nicolaus Kazinczy
Syntaxista.

5ta Januar. 1785.

KAZINCZY MIKLÓS

Ferenc atyjának utolsó, posthumus gyermeke, aki tizenöt évvel fiatalabb az elsőszülött Ferencnél, művelt, nagy tudású ifjú, akit szintén elfognak a Martinovics-féle összeesküvés alkalmával és 9 hónapig börtönben ül.

Jómódú, ideális gondolkozású, irodalommal is foglalkozó, úgyhogy még a gazdaságát is elhanyagolja, ami utóbb anyagi romlására vezet. Vendégeskedés közben hirtelen hal meg 1844-ben.

Hát Miklós mit tsinál? Ő belőlle, úgy látszik, hogy Gazda fog válni, és aligha utoljára a Familiánknak fényes ága nem ő reá száll, mert nálladnál ugyan egy rosszabb Házasulandó személy alig találtatik — — —

Kazinczy László — Ferencnek
Kuttenberg 20-dik Sept. 1790.

Édes Ferenczem, egész Leveledből látszik, hogy belőlled a szív szóllott, mikor a mi kedves Miklósunkról írtál. Tudod te azt, milyen kedvesek én előttem a Rechtschaffenheit érzékenységei, és ebből által láthatod, menyire örülök én azon, hogy az én Miklósomról ilyen érzékenységeket halhatok; tsókold őtet a szeretet leg drágább tsókjával.

Kazinczy László — Ferencnek
Kuttenberg 23-dik Nov. 1790.

AZ

OZMONDOK,

AVAGY

A' KÉT HELYTARTÓ.

DRÁMA

ÖT FEL= VONÁSOKBAN.

TSEH KANTZELLÁR

BÁRÓ GEBLER

NÉMET MUNKÁJÁBÓL

KAZINCZY MIKLÓS.

Endrödy János: Magyar Játékszin III. kötet.

Az Öcsém eggy igen jó charakterű fiatal ember, szereti a' jó fejeket — — — Hitvese Beöthy leány, 's sokat olvas. Schiller a' barátja.

Kazinczy — Kis Jánosnak
Széphalom Mart. 14d. 1808.

Nagyon kár, hogy Te valamit nem dolgozol. Hidd=el igen jókat fognál írni, csak akarnád, 's az még most sem volna késő.

Kazinczy — öccsének Miklósnak
Széphalom Jun. 9. 1810.

Hidd=el, édes Miklósom, én és Sophie sokszor emlegettük örvendve, hogy te valaha közel fogsz hozzánk lakni, 's hogy a' te barátságod és a feleségedé öreg napjainkban gyönyörű=ségünkre lehet. Valamint Téged, úgy becsüljük, úgy szeret=jük mi Vikit is — — —

Kazinczy — öccsének Miklósnak
Széphalom Januar 23d. 1812.

Miklós öcsénket én igen régolta már annak ismerem, a' ki nek semmi cselekedetén nem kell megbotránkozni; ez a' lépése azonban olly irtóztató, hogy már ezt még tőle sem kellett volna várni. Az az ember, a' ki annyira kiélte magát, hogy sokkal öregebb, mint az ő esztendeji — — — íme, az a' bölcs ember a' maga testvér bátyjának parázna=születésű leányát veszi — — — s nem gondol vele, hogy szegény gyer=mekei érette piruljanak — — hogy őtet az egész világ neveti.

Kazinczy — nővérének Klárának
? Novemb. 28d. 1826.

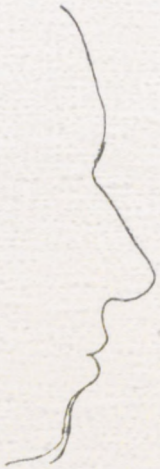

C Ludov. Jöök
3 Mart.
786.

igen jól.

GRÓF TÖRÖK LAJOS

Kazinczy atyai barátja, majd hivatali főnöke, utóbb apósa. Tanulmányi kerületi igazgató volt, aki Kassán nagy családjával egy házban lakott az ifjú Kazinczyval, amikor ez Abaúj vármegyénél aljegyző volt. Ott is készült e rajz. Gróf Török kiváló férfiú volt, aki a költővel kölcsönös szeretetben élt haláláig, mely hatvankétéves korában érte utol.

Szeretném a gróf arcképét bírni, hogy arról metszetet készíttethetnék. — — — Kérje ki a gróf kegyét, hogy küldje meg Friednek a képet. — — — ő majd azt Pestre küldi, a hol lemásolják és pedig magyar ruhában másolják le. — — Az alak — — egyszerű ovalis alak, mely alatt a következő szöveg olvasható:

SZENDREI
GRÓF TÖRÖK LAJOS
EZ ELŐTT KIRÁLYI FŐ IGAZGATÓJA A' TUDOMÁNYOKNAK
A' KASSAI MEGYÉBEN.

PARENTI=SVO=
BONITATE=NON=NECESSITATE=
FR. KAZINCZY

MDCCCIII.

[Fordítása ez lenne: Kazinczy F.: Annak, a ki nem a természet, de jósága által lett atyjává.]

[Németből.]

Kazinczy — Grófi Török Zsuzsannának (kelet hiányzik) [1802.]

— — Az Ipam nekem 22 esztendő óta jóltevőm, tanítóm, vezérem, barátom, és 1786 's 1791 között, mint Kir. Igazgatója a' Tudományoknak a' Kassai Megyében (az országnak éppen negyedrészét tette), hivatalbeli Előljáróm volt; — — — Török Lajos nékem 22 eszt. olta atyám volt. — — ismeretes mind világosan látó szemei, mind szívének jósága, mind Chémiai munkáji által — —

Kazinczy — Kozma Gergelynek Ér-Semlyén 1. Mart. 1805.

Az Ipam valóban nagy ember — — — A' legszebb tónusú férfi, 's merő r e n d, csaknem a, kicsinységesig. De a' természet mindennek kiszabta az ösvényt, a' mellyen haladnia kell: Török Lajos nem Gyűlésekben 's Diaetákon paradirozni született. Őtet, mint Bácót a' philosophiai árnyékban kell meglesni. Míveltebb szív, szebb lélek nincs még botlásaiban is, mint az övé.

Kazinczy — Cserey Farkasnak Ér-Semlyén 23. May 1805.

*

Ipam ismeretes a' maga chemiai productumairól. Ő abnormis sapiens, Horátznak szava szerint, az az nem az oskolák szerint gondolkozik. Valamelly Austriai Gyógyító az Ipam' dissertatiócskáját az Australiai Annalisokban nem csak élesen recenseálta, hanem az Annálisok irójinak tónusa szerint g o r o m b á n, az az a' Báróczy Sándor szavával: n é m e t e s e n. Ugyan ezen Recensens láttatik a' német Mercurius kürtölője is lenni. Én az Ipam mellett, azért mert Ipam, nem fogok. Amicus Plato, amicus Aristoteles sed magis amica veritas. Nem értvén semmit sem a chemiához, sem az orvosi

tudományhoz, nem tudom, mellyiknek van igaza, az Ipamnak e vagy a' Recensensnek? De azt tudom, hogy az Ipam sem nem charlatán, sem nem impostor. Többet mondok: látom a sok beteget, a' kin segit; látom, hogy eggy orvos, ki a' háznak nem barátja, meg vallja, hogy a' Gróf haszonnal teszi curáját; aber das ist nicht nach der Methode!!! — Láttam Dr. Jenisch levelét Berlinből, mellyben Ipamnak irja, hogy dissertatiója a' Berlini orvosok előtt figyelmet támasztott, 's jelen valék 1790-ben, midőn Dr.. Szombathy József Ur Pesten hosszasan concertálta Ipammal a' dolgot, és az Ipamat en médicin buzdította, hogy elmélkedjék 's főzze ki azt az ideát, mellyet az Ipam akkor forralt.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak
Érd-Semlyén Februárius 28 d. 1806

GRÓF TÖRÖK LAJOSHOZ

— 1801 júliusban. —

Hatalmas mesterének eggy szava
Miként hozá ki a' puszta Semmiből
Ezt a temérdek M i n d e n t, 's önmagát
Az Érthetetlent, a' megfoghatatlan
Nagy Mestert, fejtik leczkéid nekem.
Oh a' helyett, hogy e' mélységeket
Előttem felnyitnád, kérlek, borítsd-el,
'S kikapva e' s z é p világból, hol magamnak
Honn lenni látszom, és a' hol szemem
Gyönyörködése' millió tárgyait
A' legvarázsbb S e t é t t i s z t á b a n és
Nem elvakító fénynél látni szokta,
Ne kényszeríts időn 's üren keresztül
Addig repülni, hol csak fény lakik,
És a' holott én durva föld fija
A' fény miatt magamra nem találok.
Ifjú koromnak boldog reggele olta
Mindaddig, a' midőn havát az Ősz
Fejemre még nem kezdte-el hinteni,
E viszketeg gond kínzott engem is.

Lángoltam látni, megkapni a' V a l ó t,
És mint menyasszonyt mellyemhez szorítni,
'S új szebb 's jobb éltet élni hív keblében.
De ő futotta a' V a k m e r ő t, 's az éj
Lidérczei közt eltünte — nem haraggal,
De mint ki később ismét vissza térend. —
Kétség 's elcsüggedés rohant reám.
Kérdeztem a' Természetet: siket volt.
Kérdeztem Bölcseinket: ők csevegtek
'S bizonytalanabbá tettek, mint valék.
Barátim vállat vontak 's hallgatának.
'S arany korom használtalan repült-el,
'S büntetve voltam kábaságimért.
Többé nem űztem a' Futót, 's magamba-
Vonulva azt kérdém a' mit t u d h a t o k
És a' mit tudnom h a s z n á l. 'S ő jutalmúl
Megtért, 's így szólla: Lássl a' mit kerestél,
Nyulj bé kebledbe 's felleléd — — — —
— — — —

— — — — Az elmélkedő megért, a' ki pedig nem elmél-kedik, annak nincs szüksége engem érteni — — — —

De az én főörömöm nem abban áll, hogy Sophie Grófnak a' leánya, hanem, hogy T ö r ö k L a j o s n a k a leánya; 's magamnak a' „vizsgálja-meg minden ember magát" szerint való megvizsgálásom után elmondhatom, hogy én a' Török Lajos vőségében kevélykedtem volna, ha T. L. Gróf nem volna is.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek
Ér-Semlyén 6. Mart. 1805.

— — — Tisztább characterű 's nemesebb embert rit-kán vesztett el a' világ; de túlélte magát szerencsétlenségei nyomban érték 's ezen idő ólta, hogy a' Papok ellene öszve esküdtek 's a' nem csak á r t a t l a n t, hanem t i s z t á t is, és ha mi még t ö b b lehet a' tisztánál tíz esztendeig viselt hivataljából kitolták — (Supr. Studiorum Director Regius

[kir. tanulmányi kerületi főigazgató] volt a' kassai Tudom. megyében) — elveszett lelkének minden elevensége, ereje a' meggyengült testben, 's félénkké lett, mely félénkség őtet azok előtt, a' kik őtet vagy nem ismerték, vagy ismerni nem akarták, elmebeli tompaság gyanujába hozta. Tompa az az ember nem lehetett, a'kit a' nagy Pászthory Sándor, kit az Udvar 1792. Budára küldött, hogy ott az Udvar képét viselje, a' Gróf Zichy Károly estveli tömött mulatságában az etikett' törvényeivel nem gondolván, öszve ölelt, 's más napra a Pápisták közzül őtet, az Evangelikusok közzül Balog Pétert és Vay Józsefet Conferentiára hívta; melly Conferentia csak e' négyből állott — —

Kazinczy — Kis Jánosnak
Kázmér Jun. 28d. 1810.
Kiszabadulásom 9dik vissza fordulási napján.

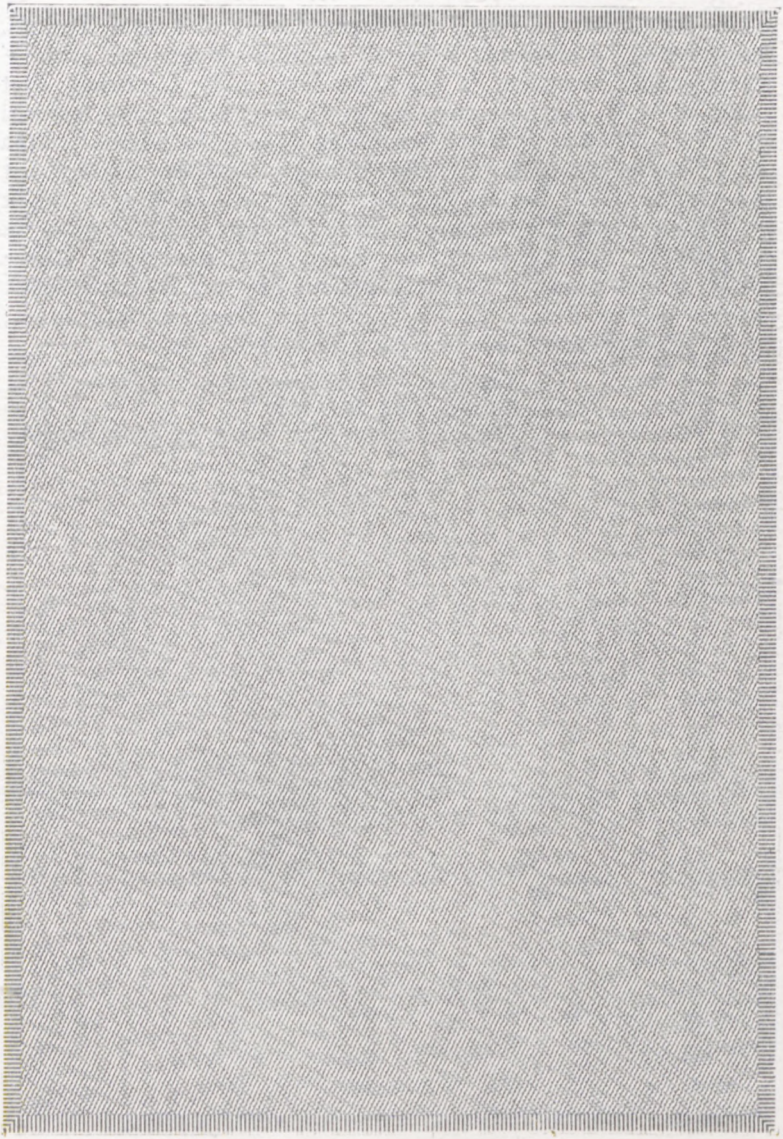

Ernestine
Quirschfeld.

Széphalom ce 20. Octobr.
1814.

1816. Septbr. 3d. Teresinben
Horváth-ortzágban férfilélekkel
agyon lőtte magát.

QUIRSCHFELD ERNESTINE

A Rogendorf grófok Stájerországból eredő régi család, mely II. Lajos idejében már szerepel nálunk s jelenleg is Magyarországon lakik. E családból származó Aloysia volt gróf Török Lajos felesége, akinek leánya Zsófia-Antónia grófnő Kazinczynak felesége.

Így volt Kazinczy rokonságban, illetve sógorságban a Quirschfeld-család egyik ágával, amelynek egyik tagja Kazinczy napának nővérét bírta nőül. Ennek 1798-ban született leánya ez az Ernestina, aki nagybátyja József cs. kir. kamarás, és cs. kir. lovasszázados házánál élt Zágrábban, ahol életének a maga kezével vetett véget.

Kassán még egy rettenetes Commissióm vala: azt kelle hirül vinnem a' minden tekintetben szerencsétlen Quirschfeldnének, hogy a' leánya Sept. 3dikán megholt Zágráb mellett a' Quirschfeldné testvér bátyjánál. Irtóztató scéna volt ezt látni. Ez a' szegény asszony utolsó reményeit e' lyányán épitette. Elhallgattam, hogy a' szegény igen jó leány eggy puskával lőtte keresztül a' szivét.

Kazinczy — Gr. Gyulay Ferencnének
Széphalom Sept. 28d. 1816.

Ismered Kassán Quirschfeldnét, 's tudod, hogy ő Rogendorff-leány. A' Napam is az; 's minthogy az, elvette 7 esztendős leányát 's magánál nevelte. Nincs épen két esztendeje, ez a'

leány lement Zágráb mellé, hol anyjának testvére, eggy két falut bíró árva leányt elvett. Onkele maga jöve-fel érte Kázmérba. Képzeld, mi történt ezzel a' derék 18 esztendős és eléggé szép leánnyal. — Az egész ház hideg lelésben feküdt, 's talán inhideglelésben, 's már mindnyájan lábbadoztak; ő maga teljesen kigyógyult. Ugy látszik a' leány leveleiből, melyeket titkon írt Kázmérba 's az anyjának, hogy Onkele vele nem jól bánt, (ő külömben is fejes ember) 's egy öreg Obersterhez erővel akarta adni. A' leány Sept. 3d. reggeli 8 órakor kilopta az Onkele puskáját 's port és srétet vagy golyóbist a' vadásztarisznyából, kivitte a' Huszárhoz, 's azt hagyta neki, hogy töltse meg erősen; Grófja parancsolja. Ekkor magára reteszelte az ajtót, a' puska kakasára 's a' commod lábához sinórt köt, megrugta ezt a' lábával, 's a' lövés keresztül ment a' szivén. Eggyszerre halva maradt. Onkele a' szomszéd szobában feküdt. 'S a' hírt, (azon változtatással, hogy Tincsi (az az Ernesztine) forró hidegben halameg) nekem kelle anyjának bejelentenem. Ezért Kassára mentem-be — — —

Quirschfeldné azzal vígasztalá magát, hogy leánya fiatal, 's ki fogja állhatni a' forróhideg veszedelmét. Sok forduláso-kat tettem, 's nem érte meg. Igen sokára kérdé de elholt képpel:

— V a g y t a l á n m á r m e g i s h o l t?

El lévén készülve a' hírhez lesütöttem szememet 's hallgattam. Ekkor sírt, mint az oroszlán, kitől kölykei elrablattak. Kiömlést engedtem fájdalmának 's végre megmondám a' napot. Hogy a' lövést is elmondjam, arra nem volt elég erőm. Eljöttem. — — —

Kazinczy — Gróf Dessewffy Józsefnek
Széphalom. Octob. 7d. 1816.

Édes Barátom, én örömest élek, de éltem úgy is, hogy életemnek nem örülhettem igen nagyon: és mégis az a' bolondság, hogy szenvedéseimnek véget vessek, nem járult hozzám. A' r e m é n y s é g maga is öröm, s a' ki magát meglövi, az felejti, hogy képzelt megkönnyebbedését rokonainak 's baráti-

nak könnyeiken vásárolja meg. Az öröm-gyilkosságban annyi férjfiságtalan van, mint férjfiság. Én borzadok mikor illyet hallok még idegenről is.

Kazinczy. — B. Wesselényi Miklósnak
Széphalom Octób. 7d. 1816.

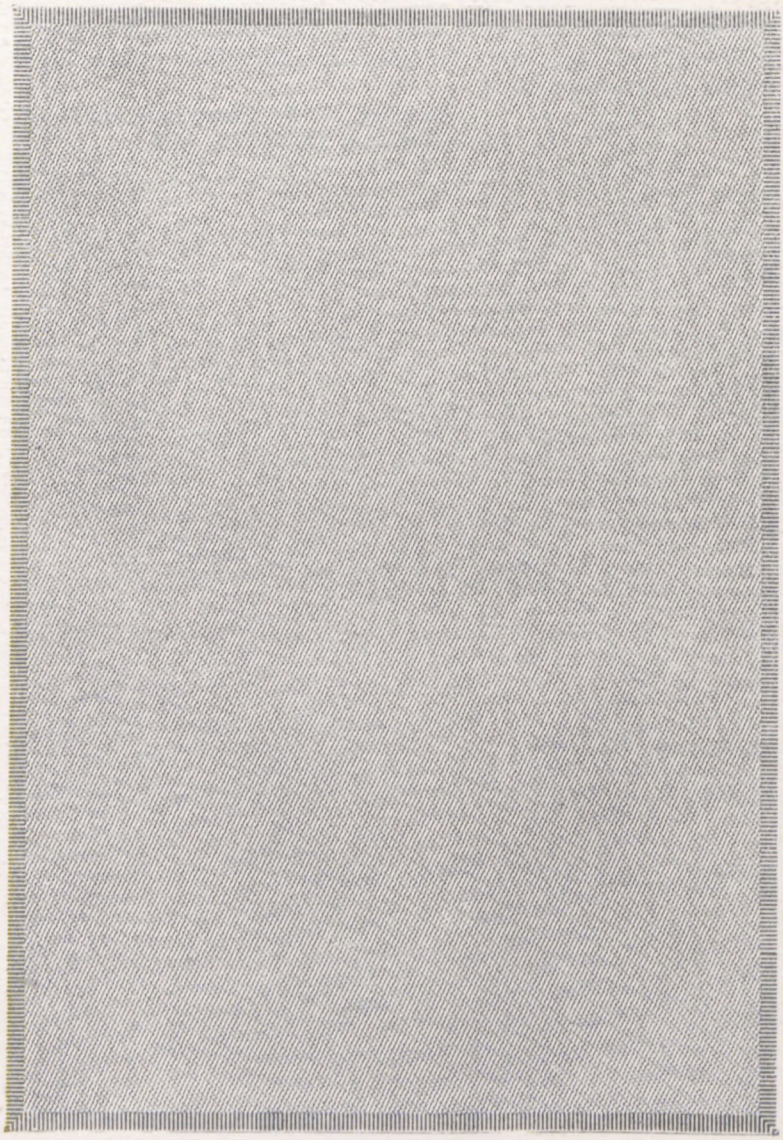

Kölcsey Ferenczt.
Szephalmon 1814. Octób.

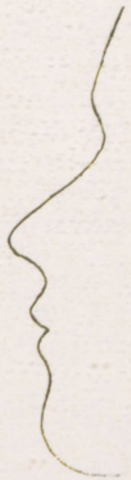

KÖLCSEY FERENC

A későbbi költő és politikus nevével először akkor találkozik Kazinczy, midőn a Hazai Tudósítások cimü lapban Magyarország első térképéről irt cikkét olvassa (1807), ekkor még úgy említi egy levelében: v a l a k i megcáfolta... Ez a „valaki" aztán tizennyolcéves korában levéllel keresi fel, mint a „Debreceni Református Collégiumban tanuló Deák".

Ettől kezdve egyre bizalmasodó, élénk s tudományos értékü levelezés keletkezik közöttük s Kölcsey 1814 októberében három hetet tölt Széphalmon. Ennek a látogatásnak emléke a silhouette. Levelezésük és barátságuk 1817-ben megszakadt.

Nem édes-é olly szívre találni, melly ha hasonlíthatatlanúl nagyobb is a' mienknél, még sem érezteti vélünk a' maga nagyságát azon megalázó mértékben, mint ezen mi Censoraink, kiknek tekintete előtt reszketve állunk meg, 's örökösön köteleztetünk le minden szó által, mellyet ránk veszteget méltóztatnak? Hevülő meljel írok én minden sort, melly a Tekintetes Úrig fog jutni, 's ha tüzemet beléjek önthetném, csak egyedül eggy Férjfiú volna-e a' Magyarok közt, ki Rousseaui melegséggel írhatna?

Kölcsey Ferenc — Kazinczynak
Debrecen. December 7d. 1808.

Én véghetetlenül köszönöm Uram Öcsémnek, hogy nékem leveleiben ollyakat szokott írni, a' mellyekből tanúlhatok. Így segélli eggy fő a' másikat. Nekem kedves lesz Uram Öcsémnek csak az a' levele is, a' mellyben azt írja, hogy szeret: de még kedvesebb az, a' mellyben azt t a n í t v a bizonyítja. Ezt kérem ki ezután is, 's megújítom kérésemet, hogy Adversariákat *[jegyzeteket]* tartson és azokat mindég in 4° írja, hogy összve lehessen kötni; 's mindent belé írjon, a' mit olvas, hall 's lát, ha valaha vagy maga vagy más hasznát veheti.

Kazinczy — Kölcsey Ferencnek
Széphalom. Apr. 8d. 1809.

— — — arra indít, hogy közöljem Uram Öcsémmel két versemet, az eggyiket egészen, a' másikat csak darabban. Uram Öcsém a' mint gondolom fr[anciául] és olaszúl még nem olvas. Így nem tudhatja, mi a' Sonetto, az olaszok kedves dalformájuk. De felhányhatja a' Bibliothekában, 's tudni fogja a' mit magyaráznom kellenék. —

NOVEMBER XI-DIKE MDCCCIV.

Sonett.

Nincs milliók köztt eggy, kit a' fene...
stb. stb.

Kazinczy — Kölcsey Ferencnek
Ujhely. 23. Apr. 1809.

Tekintetes Úr!

Örvendve tartom kezemben a' Tekintetes Úr' levelét, verseit: az Önnön szeretet eggy részről hizelkedik nekem, hogy a' Tekintetes Úr azokat velem közölni méltóztatik, más részről a' Tekintetes Úr verseinek szépsége félékennyé tesz engemet a' versírásra.

Pirúlva jött az égre szép tűzével
Aurora. Lángba hozta képemet.
Szemléltem őt szelid tekintetével,
És Lotti képe töltè lelkemet.

Eggy fülmilécske zenge nősténnyjével
Hangjára vissza hangzott a' liget,
Hallottam őt kerengő énekével,
És Lotti képe töltè lelkemet.

Belé merülve bájos képzetembe
Lantot vevék-fel reszkető kezembe,
Ámort az édes Ámort zengeni.

De im „Kazinczy zenge!" énekére
Bámultak a' Kegyek, 's Ámor 's Cythere,
És el némultak lantom' hurjai.

Bátorkodtam ezen darabocskát ide írni — — —

Kölcsey Ferenc — Kazinczynak
Debrecen. 9d. Máj. 1809.

— — — Kevés szókkal fogom kifejezni örömömet az igen szép sonetten. Igen igen szép! olly szép, hogy mingyárt közlém tegnap a' mint a' levelet vettem, Berzsenyivel 's általa Kissel — — —

Kazinczy — Kölcsey Ferencnek
Ujhely. 1809. Máj. 2d.

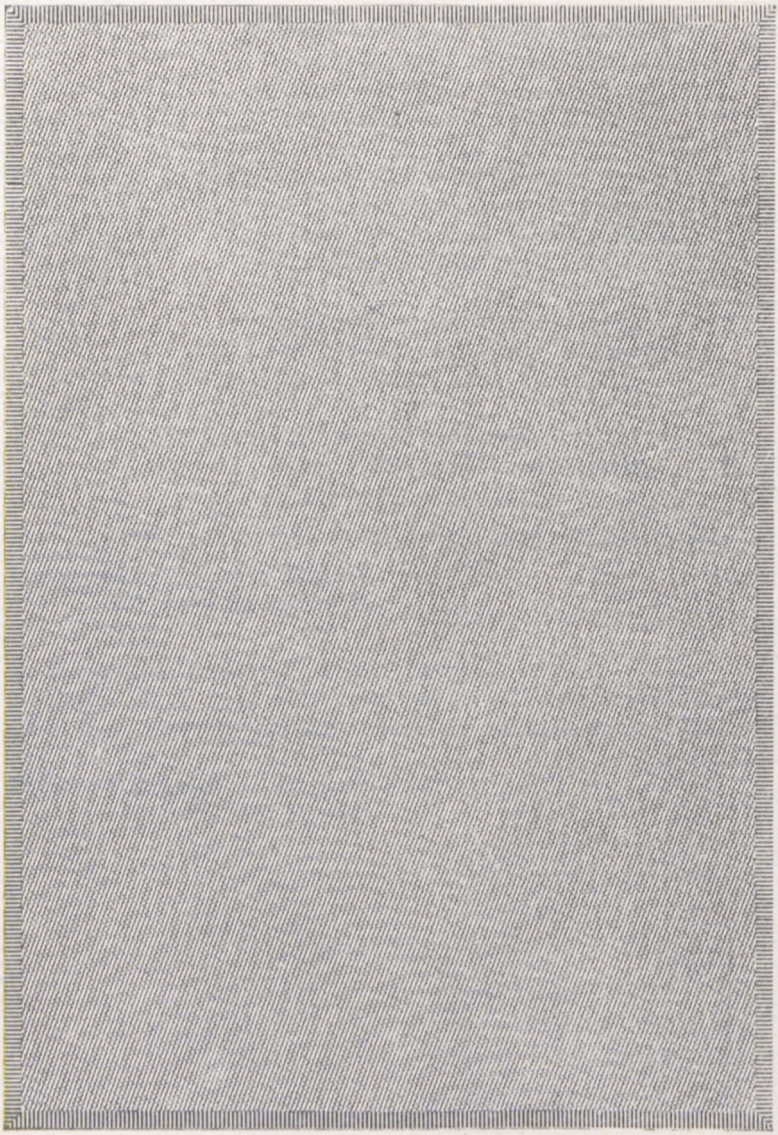

Kóji Comáromy György,
Abaujvári Táblabíró, Generalis Perceptor
és Fő Notárius.

1785.

KOMÁROMY GYÖRGY

Kazinczy rokona. — Ferenc anyja Bossányi Ferenc és Kóji Komáromy Juliannának volt leánya. Abaúji generális perceptor, főnotárius, II. József alatt törvényszéki elnök, majd a diaetán követ volt. Élénk érintkezés volt közte és Ferenc között. Mikor utóbbit Abaújba vice-notáriusnak kinevezték Komáromy akkor ott főnotáriusa volt.

Bárczay Ferenc Ur nagy tűzbe lobbant ezt hallván; Komáromy György Ur még nagyobba. Komáromy 1790-ben Diaetalis Követ vala 's egy derék ember — — — osztályos atyámfia, és barátom is m i n d e n tekintetben.

Kazinczy — Ismeretlennek
Ér-Semjén. 27. Aug. 1793.

Comáromy Györgynét úgy ismerem én is, hogy a Te heljbe hagyásodat meg nyerhetni érdemes eö, férje is eggy igen derék ember, kivel szeretnék gyakran lenni, de eggy időtül fogva ritkán jön Napája látogatására

Cserey Farkas — Kazinczynak
Kraszna. 16-dik Jan. 1812.

Comáromy Györgyben bízni nem lehet, mert, a' mint praetendáltatik, a' minap sem — — —

Kazinczy Miklós — testvérének Ferencnek
Várad. Julius 26-kán 1824.

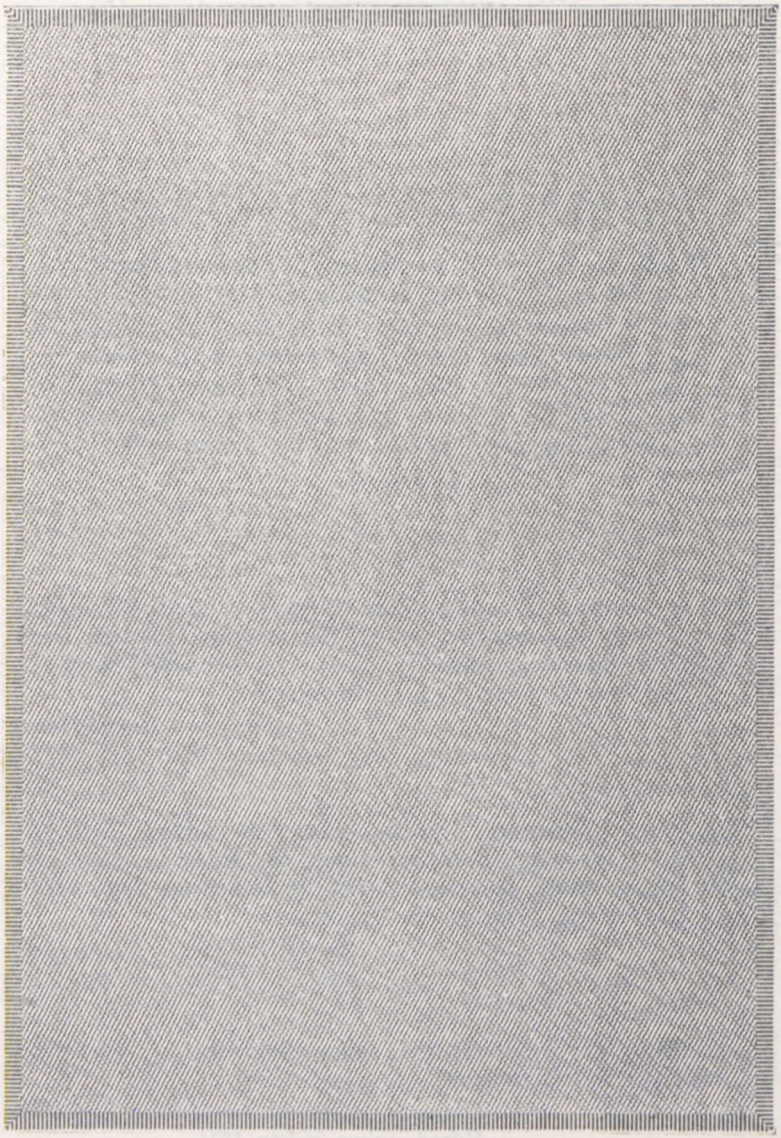

Br. Keserü
Fráter István
és
hitvese
Dobozy Christina

FRATER ISTVÁN ÉS NEJE DOBOZY KRISZTINA

Ma ki nem derithető, hogy ki volt ez a Fráter István? Annyit tudunk róla, hogy atyja is István volt, anyja pedig Haranghy Sára és hogy utódok nélkül halt el.

Élénk baráti viszony fűzte Kazinczyhoz haláláig.

Felesége Dobozy Krisztina volt, de e hölgyről Kazinczy mindenre s mindenkire kiterjedő levelezésében, s egyéb irásaiban, feljegyzéseiben nem találunk semmit. Több Dobozyról emlékezik — de Krisztináról soha. Azt sem sejthetjük, hogy mikor és hol készité el barátairól az itt látható árnyékrajzolatokat.

Semjénből lett indulásom napján írtam Fráter Istók barátunknak, hogy az Anyám házánál eggy Festőt hagyék, a' ki eggy aranyért fest eggy képet, és jól talál; 's arra kértem, hogy általa mind magokat, mind az Urat festesse le.

Kazinczy — Csokonai Vitéz Mihálynak
Regmecz. 12. Decemb. 1802.

Tudod e, hogy Frater Pista barátunk megholt? Én ezt csak Erdélyi útam alatt tudám meg, megpillantván a' hugomnál Péchy Sándornénál halotti czimerét.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak
Széphalom. Decemb. 10d. 1816.

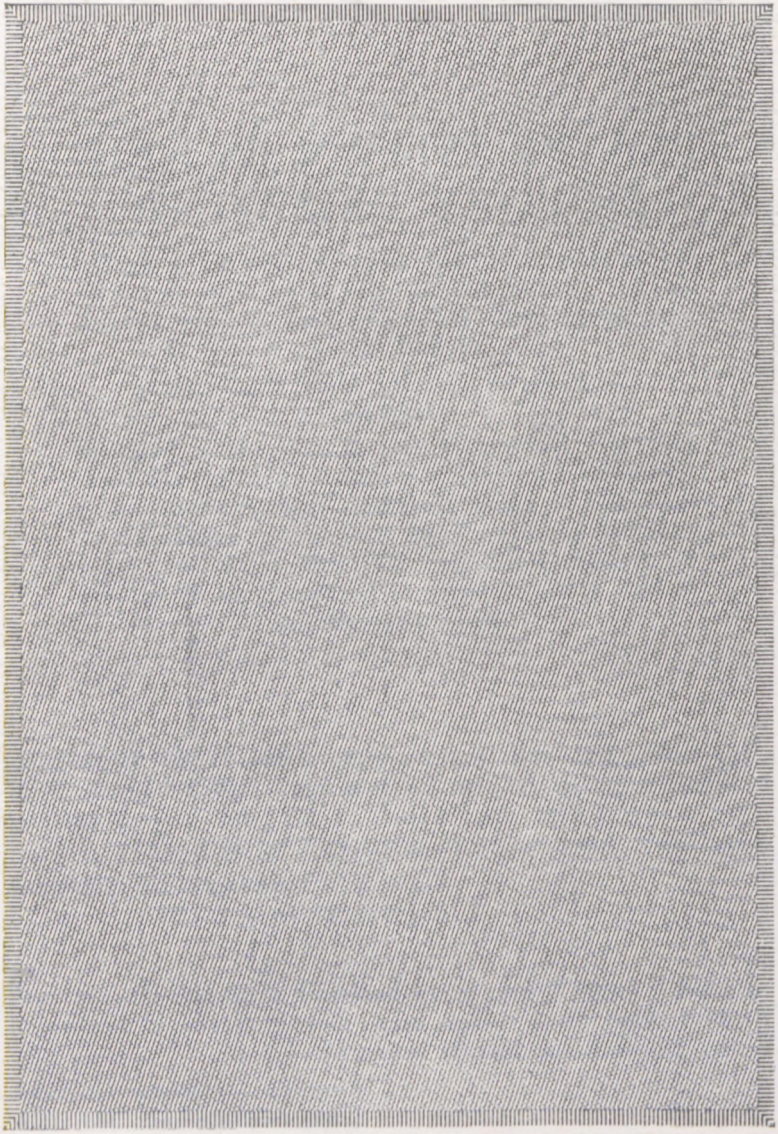

KÁCSÁNDY SUSIE

Gyulay Ferenc gróf neje s 1807 óta özvegye, akiről Kis Jánoshoz írtt levelében úgy emlékezik Kazinczy: „egykor már csaknem mátkám".

Kohányi Kácsándy László művelt és szép leánya, aki még a görög költőket is olvasta, különösen az akkor divatba jött Anakreont. — Kazinczy 1785 januárjában ismerkedik meg vele, hamarosan szerelemre gyullad iránta, de — nyilatkozni nem mer s az imádott leány Gyulay grófné lesz.

Asszonyámat Tisztelem, hogy magának nem írtam, te kimentesz. Igen sokakról várom tudósításodat, a többek közt a Mária Képiről* a melybe jó Successust kiván a te kedvesed

——

Kazinczy

Kazinczy László — Ferencnek
Zágrábba 23dik Febr. 1785.

Írj valamit S[usi]ról is, a télen, amint vettem, öszve veszteték vólt — de a szép kikelet, űzi a telet, 's gyászos fergetegét et caetera Cenci.

Kazinczy László — Kazinczynak
Dollina 6dik Marty. 1788.

* Kacsándy Susi, most Gyulai Fer. özvegye. *Kazinczy F. jegyzése.*

Hát te mit tsinálsz, a Farsang nem hozott e még a' fejedbe valami házasúlandó gondolatot? a Czenczi mit tsinál?

Kazinczy László — Kazinczynak
Uj-Gradiskán 27dik. Decemb. [1788].

Susi nem ment e' még férjhez, ha Békesség lesz, hozzám jöhet — —

Kazinczy László — Ferencnek
Posegán 28dik Nov. 1789.

A' CZENCZIM SZÁJA.

— Janus Secundusból. —

Miskólcz, Martiusban, 1788.

Mint a' harmatozó Hajnal' nedvébe förösztött
Rózsa, mikor büszkén nyitja piros kebelét,
Ollyan az én kegyes Czenczim szátskája, midőn még
Éjjeli csókomnak nedvivel ázva ragyog.
Álla pedig 's ortzája fejér: nem tartja külömben
A' kifakadt pipatsot gyenge kezébe' Lili.
Igy zsendül a' nyár elején a kerti tseresznye,
Áginak hószinü ritka virági között.
Angyalom! ah mért kell tőled haza tsúszni, midőn te
Rám a' leg-forróbb tsókokat hintegeted!
Ó tartsd-meg kérlek szátskádnak mostani szinét,
Miglen az alkonyodott éjtszaka vissza-hozand.
Jaj! de ha majd addig másnak szedi csókjait ajkad,
Ortzámnak halvány szinire fesse magát.

Kazinczy.

Hát te bajuszos száddal szereted-é még a Catullus *[Secundus helyett]* csókjait? Mennyire mentél a Téli szerelmedben? vagy talán már ennek is vége van? — Apropos. Itt egy Ober

Lieutenant van, Zebinger nevezetű, aki Kassán méregélt — onnét házasodott, és még igen jól emlékezik, wie du der Susi nachgeschlichen bist. Ö neki megmondhatod, hogy ha Kapitányné akar lenni a télen, érte megyek.

Kazinczy László — Ferencnek
Senftenberg 6-dik Juny. 1790

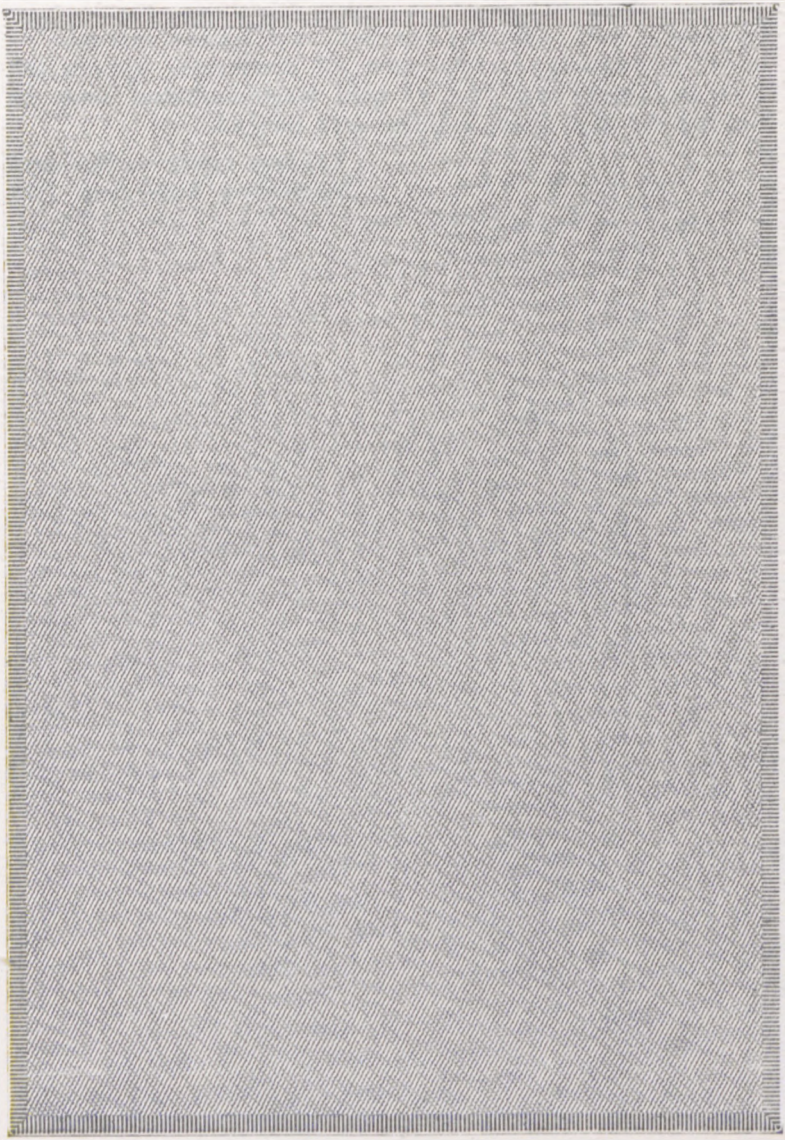

később Gróf Gyulai Ferencné.
Susie Kaisándy.

GYULAI GRÓFNÉ

Ez a Gyulai grófné nem más, mint Kácsándy Susie, aki „csaknem mátkája" lett Kazinczynak s minden időkben rajongásának tárgya volt.

Biographiai adatok című jegyzeteiben így ír róla:

Susiet láttam 1801 dec. 27-én, hol a beszteri út a kemenceitől Olsva felé eltér; Ferencnét Váradon 1803 szept. 16-án; Lottit *[a leányát]* Kassán Terézné l 1802 dec. 27-én.

Kazinczy gyengéd érzelmei nem szűntek meg iránta utóbb sem — s mikor Döbrentei Gábor a gróf Gyulai-házhoz került nevelőnek, a helyzetből kifolyólag baráti levelezés keletkezett Susie és Ferenc között, amely a grófné 1826-ban bekövetkezett haláláig tartott.

Az én igaz kedves Barátném, Erdélynek új dísze, új Angyala és a' te Eloquiumidnak új tárgya, Gróf Gyulai Ferentzné született Kátsándy Susánna — — — elindúlt.

Kazinczy — Aranka Györgynek
— — — November 2-dikán 1790.

Gróf Gyulai Ferenczné (eggykor már csaknem mátkám most 4dik Martz olta özvegy....

Kazinczy — Kis Jánosnak
Széphalom. Májusnak 29d. 1807.

A' Grófné egy édes beszédű Aszszonyság, tettszhető kedvességgel beszéllgetett egygyik napon velem a' Tekintetes Ur felől. Igen örömest emlegetődött.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak Andrásfalván. Erdélynek Küküllő vármegyéjében. Novemb. 2d. 1807.

Méltóságos Grófné,
tisztelt kedves barátném!

Nagyságod Bárczáról jött volt be a' városba, megállott Gróf Törökné előtt, feljött 's azalatt, míg Tercsi ülést fogott a' Canapén, maga a' Canapé előtt álló asztalka mellett vett ülést, arczulattal a' nagy templom felé. Én a' Grófné szobájában valék, midőn Nagysád és a' Nénje feljöttek 's részt vettem a' társaságban. Nagysád intett, 's én Nagysádnak jobb karjához simultam. Az a' hét esztendős kis leány, a' ki fekete tafota nyári Szalupjában láb alatt fetrengett, látta simulásomat, nékem jött, megfogta a' kezemet 's elvont. Und Sie gehören mir zu, weg also von da! Ezek voltak szavai a' legernstebb tonusban minden mosolygás nélkül, melly nála úgy sem volt igen gyakortai. — Fájt akkor a' megszóllitás 's félrevonás 's innen maradt meg illy elevenen nálam emlékezete. — Melly változás! az a' kis fekete szalupos gyermek nékem épen ma 37 holnapja feleségem. — — —

Minél továbbra terjed életem, annál inkább érzem, hogy ifjúságom' arany esztendeji megbecsülhetetlen idők voltak. Theréze, Süsie, Polyxén örök istenségei maradnak szivemnek, azok maradnak még a' fekete szalupos leányka szent szeretete mellett is; 's ő, a' ki érzi, hogy hűbb férjet képzelni nem lehet, most nem vonszana félre attól, kinek karjához simúltam. — — — —

Tartson-meg engemet Nagyságod régi kegyességeibe, 's hitesse el magával, hogy indulataim változhatatlanok.

Méltóságos Grófné
Nagyságodnak
Széphalom 11 Decemb. 1807

alázatos tisztelője
Kazinczy Ferencz mpr.

— — — A' Grófnénak minapi levele olta ifjonti phantasiákra álmodozom. Előttem új becset kapott az élet. Megifjodni látok mindent; előttem áll az a' gyönyörű kis alak, a' ki Theréz körül eggyszerre ömledezék a' legmelegebb beszédekre, úgy hogy eggyszerre nyílt-meg lelkemmel eggyütt szemem is — — — Édes barátom! nem éltem haszontalanul! — — —

A' szép és jó Grófné kezeit csókolom.
Mondja meg az Úr, hogy ifjodom örömömben.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak
Széphalom Márt. 23d. 1808.

Farkas öcséd írja, hogy Gr. Gyulai Ferenczné beteg és ez miatt Lajos fia sietve hagyá oda Bécset. Ha igaz e a' hir és ha a' Grófné jobban van e, kérlek, méltóztassál tudatni velem. Tudod, melly igen szívemen van mind az, a' mi a' Grófnét és házát illeti.

Kazinczy — Cserey Miklósnak
Széphalom Martz. 28d. 1826.

A Tisztelt, Kedves Barátném,

zon rettenetes csapásban, melly Nagysádat és testvéreit érte, szent kötelességem bizonyságát adni részvétemnek, melly ha egészen hasztalan is a Nagyságtok fájdalma' enyhitésére, de annak látása, hogy én is azt érzem, a' mit illik és kell, Nagysádnak nem lehet nem kedves.

Hah, tisztelt Lotti! melly sebeket, melly mély sebeket ejte szivemen esztendő-elfolyta alatt a' sors; két szeretett Barátom, Báró Prónay Simon, és öt holnap mulva azután hitvese, az én imádva szeretett szép és jó Ninim, 's ismét fél esztendő mulva azután eggy nagyon nemes lelkü és tiszta lelkü barátom, Igaz Sámuel 's ugyanazon holnapban a' nemember, hanem angyal Süsie! Melly veszteségek! Melly kimondhatatlan veszteségek! S Ő Nagysága épen az nap, de 16 esztendő múlva, mellyen az én kedves Ipam! Igy mégyünkel egymás után nem az öregség, hanem annak a' láthatatlan kéznek elrendelése szerént, mellyet a' vak tisztelni nem akar, de érez a' bölcs érez és imád, bár nem látja.

A' hírt én Döbrenteitől vettem, ki levelében csak ezt, és ezt is olly csonkán írja, hogy azt sem tudom, hol hala=meg a' mi Angyalunk. De tudom leveléből, hol nyugszik annak az igen szép léleknek eggykor igen szép sátora, hol nyugszanak tőlem is örökre áldott hamvai! Nyugodjanak és fogadják=el az én tiszteletemet is. És ha a' Megdicsőülteknek megenged=tetik a' visszaemlékezés, lássa, hogy hive voltam, hive vagyok, híve maradok, míg a' sors engem is utána szóllít.

Sophie tisztelettel csatolja hozzám magát ezen érzésem=ben, 's velem eggyütt kéri Nagyságodat, hogy bennünket és a' már negyedik holnapja testvéremnél mulató Zsenit kegyes=ségeiben megtartani méltóztassék. Ugyan ezt kérem Ő Nagy=ságától Gróf Wassnétól, Comtesse Stanzitól és az én szívesen tisztelt Lajosomtól. Hála Istennek, hogy jelenléte a' megholt Grófnénak utolsó pillanatit megédesíthette.

Édes Lotti, mikor a' szivet fájdalom fogja=el, akkor hall=gat a' száj. Engedje Nagysád, hogy véget vessek. De midőn lelke örömet fog lelni a' legszentebb bánatban, emlékezzék, hogy tisztelője is kesereg.

Kazinczy — Gr. Gyulai Karolinának
Ujhely Júl. 27d. 1826.

Susiet és Török Lajost, azon eggy nap, Junius 23=ika ragadta ki az élők közzül. Nem virradt fel az még úgy, 's nekem soha sem fog felvirradni, hogy gyászosan meg ne innepeljem. — Tudják e a' megholtak, mit csinálunk itt, azt nem kérdem. Nekünk tisztünk őket holtuk után is úgy tekinteni, mint Boufflers iratá koporsó kövére:

B a r á t a i m, g o n d o l j á t o k, h o g y c s a k
a l s z o m.

Kazinczy — gr. Gyulai Karolinának
(1829. kelet nélkül).

Ugy tetszik, édes Lotti, hogy Nagysádnak lelkét elszomo=rítá a' m i A n g y a l u n k' halála 's ezen elszomorodásában felejti, hogy föld' lakosa, 's talán sokat occupálja magát az egekkel. Ha ez úgy találna lenni, én Nagysádnak nem jöven=dölhetnék egyebet, mint szerencsétlenséget.

Én religiosusabb 's eggyszersmind vallástalanabb embert magamnál nem ismerek — — —

Mint kellene a' Nagysád lelkét felderíteni, nem tudom, Nagysádtól távoly lakván. Itt tehát a' csaknem negyven eszt. olta szenvedő nem tanácsolhat egyebet, mint azt, hogy keressen örömet valamiben és valahol lehet 's igyekezzék feleji teni bajait; Ragaszkodjék azon vigasztaláshoz, mellyeket a' Vallás nyújt, de őrizkedjék a' Pietismustól.

Kazinczy — gr. Gyulai Kornéliához
Febr. 13d. 1830.

Emlékezik e Nagyságod Susienek eggy szavára, Dédácson az asztalnál mikor ezt mondta:

L o t t i n a k o l l y f é r j k e l l e n e, m i n t K a z i n c z y — 's óhajtom, hogy az Angyal' szavai bételjesedjenek.

Kazinczy — gróf Gyulai Lottinak
Széphalom, Apr. 25d. 1830.

Thérèse de Kácsándy

KÁCSÁNDY TERÉZ

Az imádott Susie három évvel idősebb testvére, aki 1786-ban Rhédey Lajos grófnak lett a felesége. 1804-ben halt meg, — férje Csokonaival iratott halotti búcsúztató verset temetésére, ennek a búcsúztatók keretét jóval túlhaladó filozófiai költeménynek a címe: A Lélek halhatatlansága.

Hogy Kazinczy mikor rajzolta e kedves barátnőjének arcképét — nem tudjuk.

Susie, az, aki a szenvedőnek egy korty vizet nyujt — jutalmat érdemel! eszerint milyen jutalmat érdemel Ön levele után. Én még gyászoltam Terézünket, én még végig sóhajtoztam az egész éjszakát — a mikor megkaptam levelét, mely telve volt mennyei vigasszal, és ekkor derü áradt át szívemen, mint akkor a mikor Isten a teremtéskor megparancsolta, hogy legyen világosság a sötétségben. Terézünkért való minden gyászom egyszeribe semmivé lett és nem éreztem mást, mint a boldogságot, hogy Rá emlékezhetek — az ég és a föld eltüntek előlem...

Elmesélek Önnek Susie valamit, valamit, a mi még mindég szemem előtt lebeg. — A mikor Ön Kassáról elment este nénjéhez mentem. Szerencsétlenségemre a gróf a mi Terézünkkel már otthon volt. Teréz néhány lépést tett elém hosszú fekete uszályával és szomorúság ült a szemében, úgy hogy nem esett nehezemre, hogy mindazt megérezzem, ami-

vel lelke telve van. Én lesütöttem szememet és Ő nem mert reám nézni. Nemsokára a gróf búcsúzott. Én is elmenőben voltam bár nénje nagyon tartóztatott.... Akkor végre megcsókolhattam Teréz kezét. — Ah Susie, ha tudná mit éreztem akkor! Az égben jártam és csak azt tudom, hogy arcom lángban égett. — Én... az utolsó Istenveledet mondtam — — magamon kívül voltam — — —

(Németből.)

Kazinczy — Kácsándy Susiehez
Kaschau, den 3. Sept. 787.

A' MEGBOLD. ASSZONYSÁG CHARACTERE.

Igy szállott fel az ég' tündöklő várára
Ez a' nemes lélek méltó jutalmára,
Ki a' halandóság tövises völgyében
Már félig öltözött az angyali képben,
Kihez, ha mindenek hasonlók volnának,
Tán az Égiek is hozzánk leszállnának.
Kit tisztelt, szeretett egy illy fényes Sereg,
Melly most hamvainál bánkódik, kesereg,
Kiért a' társaság és az erkölcs vérzik,
Kinek hijját magok a' Grátziák érzik. —
— — —

A' ki ha származást Párisban vett volna,
Esztendőre róla sok Memoires szólna
Otthon nyájas, csinos, víg, lebocsátkozó,
Jó rendet szerető, elmés mulatozó,
Ki búba csak akkor ejtette vendégit,
Mikor azok észre vették betegségit. —
— — —

Csokonai Vitéz Mihály.
Halotti Versek a' Lélek Halhatatlanságáról. Néhai mélt. Kohányi Kácsándy Therézia asszony cs. és kir. aranykulcsos Kis-Rhédei Rédei Lajos házastársának eltemettetésekor. Nagy-Várad, 15. Apr. 1804.

— — — lelkem T h e r é z, Süsie, Polyxén és Niny által egészen el van foglalva most is, mint 1785 ólta a két elsővel. — — —

Kazinczy — Gróf Gyulai Ferencnéhez
Széphalom Oct. 5. 1812.

Consiliarius
Fáy
Abrahám.

Prof Ráday Gedeon
nénak testvére

FÁY ÁBRAHÁM

Szives baráti viszonyban élt a nála tizenöt esztendővel idősebb Kazinczyval; 1784-ben, amidőn vicenotárius lett Kassán, Fáy ott főbíró, aki jelentősebb szerepet játszott a vármegyében. Kazinczy sem leveleiben, sem naplójában, feljegyzéseiben nem mond közelebbit a vele való érintkezéseiről.

MDCCLXXXIV.

Kínzá anyámat, az a' gondolat, hogy bennem nem lelheti anyai örömeit, mint más két fiában, de végre itt vala a' pont, hogy bennem is fel lelje azt; Zámbory Antal, Zemplénnek második vice-notáriusa lemonda hivataláról 's a' vice-ispán engem ajánltata helyébe, — —

Abaujban — a nevezetesebb főszolgabírák Fáy Ábrahám és — —

Kazinczy: Pályám emlékezete.

Kassára csak azért mentem, mert Consil. Fáy után negyed napig kellett volna várakoznom Miskolczon a' fogadóban — Pestre csak azért, mert Báró Vayné bizonyossá tett, hogy Consil. Fáy ott lessz, a' mint hogy ott is volt.

Kazinczy — anyjának
Ér-Semlyén. August 27d. 1803.

Fáy Ábrahám, 1785-től abauji főszolgabíró, utóbb assessor az eperjesi districtualis táblán, végre consiliárius, megh. Mérán 1822 júl. 1-én 79 esztendős korában; neje Szemere Erzsi; fiai 1. Lajos, 2. Ferenc szül. 1781 jun. 9-én, neje Bernáth Anna.

Kazinczy: Magyar Pantheon.

1785:
Xber 27d.
igen hiven.
Radvánszky Theréz

RADVÁNSZKY TERÉZ

Radvánszky Jánosnak Prónay Évával kötött házasságából 1766-ban született az úgy szellemi, mint testi szépségekkel gazdagon megáldott Teréz, aki 1783-ban Szerencsy József előkelő abaújmegyei birtokos felesége lesz s akivel Kazinczy 1785 nyarán találkozik először.

Szerencsyné hódító egyénisége, akiről Kazinczy egy levélben azt írja, hogy „hercegi kisasszonynak is beillenék" — tiszta lovagkorbeli szerelemre lobbantja Kazinczyt s e szerelme végigkiséri életén, boldog, tiszta házaséletének verőfényes éveiben is. „Élete vezércsillagának" mondja Pályám Emlékezeté-ben.

Az ideálisan szép arcélt Kazinczy Kassán rajzolta.

Méltóságos Királyi Konziliarus és Szentelt Vitéz Úr, nagykegyességű és tiszteletű Uram!

A' Méltóságos Úr nekem azt köszöni, hogy szerencsétlen gyermekének állapotján részt veszek és annak sanyarúságát enyhiteni óhajtom. Ki volna az az érzéketlen, a' ki azt megindulás nélkül szemlélhetné és ismervén Theréznek imádást érdemlő lelkét, örömmel ne vetemedne mindenre, valamivel sorsa könnyítését reménylhetni lehet. Én részemről mondhatom, hogy azonfelül, hogy érzem hogy a' nyomorúság könnyeit szárazgatni egyike a legédesebb örömnek, kevélykedésre való okot lelek annak érzésében, hogy Theréz megengedte, hogy e' nagy munkának részese lehessek. Nem a' Mélt. Úr tartozik tehát nékem köszönettel, hogy némely aprólékokat Therézért tettem, hanem én tartozom azzal,

hogy a' Mélt. Úrnak engedelmével Theréz e' szerencsére engem is méltóztatott. Nem nyújthat az én szolgálatom annyi örömet soha Theréznek, mint a' mennyit nekem az az érzés nyújt, hogy azt Therézért tehettem. Ó bár úgy vehetném azt, hogy néki régolta hasztalanúl várt nyugodalmát készíthetné.

— — — Szontágh úr azon örül, hogy a' Liedemann perében Therézt a' biró Szinnye birtokosának fogja megismerni és úgy aztán meg lesz vetve a' nagy per fundamentuma. — — — Jó, de hátha ezt is kijátsza a' nagy asszony? hátha ezt is négy esztendeig kell bévárni Theréznek?

Kazinczy — Radvánszky Jánosnak
Regmeczen, 1793. December 23dikán.

Tudd meg ezt, Kedves Kisem! Halandóban még én nem találtam több méltóságot, mint Radvánszky Therézben. Ez a' fiatal özvegy bálványa mindnyájunknak Kassán. Sírva ment el a' minap karjaink közzül. Én csak tisztelője, barátja vagyok, nincs is senki, a' ki több vólna ennél. Egy kis leánykája van, 's leveleidet olvasván hozzám, azon gondolkodánk, hogy téged megnyerjünk. De dolgai zavarban vannak, 's téged Győr elfogott. — Elmenvén Theréz közzülünk nékem eszembe juta a' Kleist' Lalageja. Lefordítám, egy levélbe zártam 's utánna küldém minden levél nélkül. Édesen vala meglepve. — Ítéld meg, melly szerencsével fordítottam. Két szép festés elveszett de quae desperat, nitescere posse, relinquit.

1. Elment Theréz! oda van nyugodalmam — Nagy hézag zár el tőle engemet — Jer hűs Zefyr, jer enyhítsd aggodalmam, — 's szárazd fel könnyemet.

2. Elment! elment! o csermely mondjad néki — Hogy érte vész virágink bíbora — Hogy hervadnak a' szép táj' édességi — 's haldoklik pásztora.

3. Melly völgyre száll pillantásából új dísz! — Hol tölti el a' völgyet szép dala? — Hol lépeget kis lába? melly boldog víz — Lesz szebbé általa?

4. Egy rámnézést, egy gyenge kézszorítást — egy csókot, ah! mint tegnap is adott — engedj nekem ez egyszer, 's ölelj meg bízvást — Vad sors, ha akarod.

5. Így éneklé Kazinczy a' hegyeknek Kisírt szemmel, hogy elhagyá Theréz. Érzették ők gyötrelmit, 's így feleltek: Ne sírj, szeret Theréz!

Kazinczy — Kis Jánosnak
Nagy-Várad 4. Mart. 1794.

Barátnőm nem ír és ez a női félénkség vagy modestia még nagyobb örömmel tölt el, bárha határtalan hódolattal vagyok az írónők tehetsége iránt. Ő teremtette meg körömet, és ő annak lelke, veleszületett vonzódásával élesztget minden tehetséget, ő maga hat reánk és fényes tettekre gyúl általunk és a magasba tör, úgy hogy minden, ki hozzá közelit, jelenlétében csak nemesül. Reápillantva elnémúl minden irígység — —

Kazinczy — Gessnernének
Széphalom 21. Júl. 1794.

Te, édes Józsim, dolgaimat rendeld úgy, a' hogy hiszed, hogy azokat óhajtom. Ha Theréz tőled valamit kívánna, azt Viczay által egy szilabáig teljesítsd. Az ő dolgában menj Károlyba minél elébb, és mondjad Dr Thómásznak, hogy a' Notariátus által a' Krasznecz' Testimonialisait a' Szerencsyné részére készítesse; hogy én fogva vagyok, de nem rettegek, ámbár, hogy vádoltatom, szégyenlem.

Kazinczy — nővérének Péchynének
Kerepes 19. Decemb. 1794.
[három nappal elfogatása után.]

Cidli, csókolja sorba Nagysád azt a' kevés számú Circulust, a' mely Nsdat szereti, és Nsdtól szerettetik. És az én lelkem lebegjen akkor közöttetek Kedveseim! Nekem nints többé reményem, hogy valaha lássalak,

— — — Szeressétek emlékezetemet, és sírjatok árnyékom után, ha nem leszek.

Kazinczy — Radvánszky Teréznek
[Spielbergi börtön] Jun. 16d. 1799.

Csak azt tudhatnám, hogy Asszonyám *[anyámasszony]*, a' testvéreim és Theréz élnek és baj nélkül.

Kazinczy — anyjának és öccsének
[Spielbergi börtön] 1799. Jún. 16-ikán.

Profétának vallalak — megjövendöléd, hogy lyányom lesz harmadikszor is, 's az leve. Holnap keresztelik Anna, Sophronia Thalia Therézia névre — — — — a negyediket azért kapja, mert a' napján (ma Therézia napja) született és az őtet Szerencsynére fogja emlékeztethetni.

Kazinczy — Gróf Ráday Pálnak
Széphalom Octób. 15d. 1809.

Édes Lotti, Nagysád 's imádott Anyja nekem pótolék az elvesztett Theréz — — helyett, kik közül Theréz és Polyxén élnek ugyan, 's szeretnek, de leveleiket soha nem veszem. És minthogy én a' háztól kimenni nem szeretek, sem fejem miatt, melly rheumatismust most is Novemb. 8d. olta szenved, nem akarhatok: Theréz és Polyxén nekem csaknem annyi, mintha meghaltak volna.

Kazinczy — Gr. Gyulai Karolinának
Széphalom. December 21d. 1817.

Mihelyt Kassára beértem, azonnal mentünk Mélt. Szerencsyné Asszonyhoz. Fenn volt, már tökéletesen felgyógyúlva inhidegleléséből, mellyben az ősszel hat izben recidivázott, de mind látásában, mind hallásában nagyon elgyengült. Negyvennégy esztendeje annak, hogy ez az imádást érdemlő Asszony erántam kegyességgel viseltetik, 's ifjú esz-

tendeimnek ő vala Védangyala. Ezen vallástétemből megítélheti Nagysád, mint kelle magamat éreznem, midőn őtet megöregedve, összeroskadva, nem minden szavainkat értve és szemeivel gyakran pislogva láttam. Én előttem alig van valami becsesebb, mint a' hosszú élet, de csak úgy, ha lelkünk, testünk ép; senyvedni az öregségben nem a' legkívánatosabb állapot. De ha a' régi világban tűzszekeren mehetett ki az életből holmi vén Pap; miért nem eshetik az meg még most is az ollyanoknál, mint a' mi Therézünk? Az a' halál borzasztó dolog.

Kazinczy — gr. Gyulai Karolinának
Deczember 26d. 1829.

... Életemnek két vezércsillaga... A mi nékem Swieten vala az egyik pályán; az vala nékem Teréz.

Kazinczy: Pályám emlékezete.

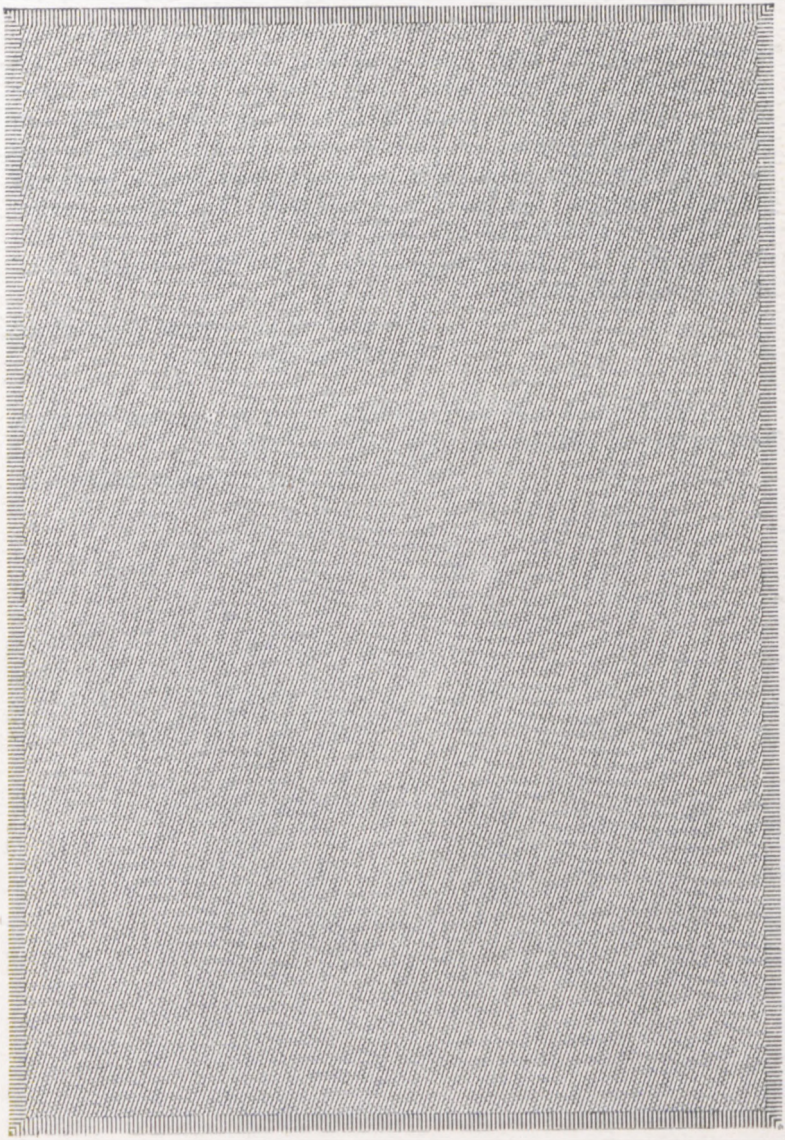

Báró Wesselényi Miklós
Szépalmon, Novemb. 3—6.
diáig, 1814.

BR. WESSELÉNYI MIKLÓS

A szenvedélyes idősebb Wesselényi Miklós és a nemeslelkű Cserey Ilona fia, apja hatalmas erejének, anyja gyengéd szívének örököse.

Kazinczy erdélyi útján találkozott vele, mint kis gyermekkel s már ekkor meglátta benne a későbbi nagy embert s azt a barátságot, amit atyja iránt érzett, annak 1809-ben történt halálakor átvitte a tizenhároméves fiúra s e barátság zavartalanul fennállott a költő haláláig.

A silhouettet Kazinczy akkor rajzolta, amidőn Wesselényi őt Széphalmon meglátogatta.

A' kis Wesselényi fényén, te tudod, mint örvendek. Oh tartsák meg ezt a' szeretetre méltó gyermeket Hazánk Istenségei nem egyedül a n n a k, a' miért élni nekie k e l l és a' miért élni *ő fog*, a' H a z á é r t, — hanem azért is, hogy az *atyja* emlékezetét még akkor is virágoztassa, mikor ez már Eleinek nyugvó boltjokban fogja aludni a' hosszú álmot.

Kazinczy — Cserey Farkasnak
Kázmért. Májusnak 29d. 1806.

Az én Wesselényim 12. esztendős fija Kapitány Adjután's az atyja mellett, 's az Ő Felsége születése napján Zilajtt fényesen commandirozta a' közép szolnoki Insurgenseknek eggyik századát. Hatalmas kis fiú, mert szüntelen az atyja körül nevekedik.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak
Széphalom. Mart. 8d. 1809.

Én az ifjú Wesselényihez írtam minap eggy epistolát 100 jámbusban katonáskodására. Imhol közlöm berekesztését:

A' koczka meg van vetve. Menj tehát
'S vezératyádnak bajnokkarja mellett
Küszdj a' dicsőség' fényes nimbusáért.
'S ha Márs haragra gyúlad ellened,
Hogy véle szemben kelni merészlettél,
'S fejedre rántja villámpallosát,
Óh fogjon úgy Cythére védködjébe,
'S ő, a' ki Párist a' had vészeiből
Ki kapta, kapjon most ki téged is!

Kazinczy — Döbrentei Gábornak
Széphalom. April 8d. 1809.

A' kis Wesselényinek most foly itten examennye, az Annya behozta őtet és az özvegy Báró Dánielné Excell. házánál tudományi próba tételt ád; ma dél előtt és dél után folyt ez — Speciment adott a Theologiából, Algebrából, Historiából, holnap folytattya a' többit. Igen derekassint viselte magát, és a midőn egy felől meg felel a rólla való jó reménynek, derék Nevelőjének, Szabó uramnak (a ki a gr Teleki László fiait nevelte) becsületére válik. Csak gondold el kedves Barátom, minő hitvány lélek van a mi embereinkbe, itt most Diaeta vagyon és mégis ezen examenre, noha az Annya illendően a Státusok és Rendek főb részeit meg hívta, még is igen, igen kevés számmal jelentek meg. Leg többen a szász nemzet követtyei közül voltak, és ez nékiek becsületekre válik és jele annak, hogy ők a Culturának baráttyai.

Cserey Farkas — Kazinczynak
Kolozsvárt. 9dik Sept. 1810.

Majd elfelejtém jelenteni, mert e' levelemet is kapkodások közzt írom: B. Wesselényi Miklós, 's a' Nevelője Pataky Mózes, 's barátjok Döbrentei Gábor, az Erdélyi Múzeum ki-

adója, Juliusban hozzám jőnek; innen Bártfára, Pestre, Miklára, Keszthelyre, Füredre, Bécsbe fognak útazni.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek
Széphalom. Junius 2dikán 1814.

Édes Lolotte — — — a' Nagysád Múzsája csak Novemb. 3dikán ért hozzám. — Döbrentei azzal bíztata, hogy Octob. 7=dikán [így!] fognak Pestről megindúlni. Vártam 's nem jöttek; úgy hittem, hogy tovább késvén mint illett, egyenesen haza fogtak menni. — Azonban Novemb. 3=dikán reggel behallatszott szobámba, hogy Cselédeim egymás közt valamelly idegenek felől beszéllnek, kik dombomon gyalog jődögélnek fel. Nézem az ablakból; marináró vala mind a' kettőn. Ez Wesselényi lesz — vagy társai közzül valaki; mert a' 18 esztendős ifjat, kit 1805 olta nem láttam, meg nem ismerém. Elébe mentem, bal kezemmel Eugeniet tartván. Meg kelle kérdenem, ha az a' kit látok nem B. Wesselényi e? Ő vala és Pataki. Kocsiját hátra hagyák, 's magok gyalog jöttek Újhelyből. Feleségem őket már látta ott. Vásár lévén épen, az előtt estve bement, 's a' Patikáriusnál hált, ki mind maga, mind felesége szeretetre méltó emberek és nekünk igen kedves barátink. W. és P. későn estve értek oda 's a' billárdasztalon háltak, mert a' vásár miatt el vala foglalva a' fogadó. — Harmadnapot múlattak itt 's ez a' harmad nap, o Lolotte, mely szép napok voltak ezek! — Én W. felől sokat vártam; ismertem lelkét, tudom melly gonddal nevelteték nagylelkű atyja, nagylelkű anyja által. De ennyit, — ennyit nem várhattam. Ő a' dísze a magyar ifjúságnak. Sophie 9 eszt. olta azt hitte, hogy ontrirozva festem a' Zsibóiak' képeiket; de most úgy lelte, ezt látván, hogy keveset mondottam. — Hallván, hogy mind W. mind P. festették magokat Pesten Dónát által, én azt a' megjegyzést tevém, hogy a' Pataki Úr fejéből eggy igen szép Van=Dycki főt lehetne csinálni 's Sophie ekkor eggy olly szót teve, melylyet irígylek neki; azt, hogy W. és P. neki úgy jönek ki mint Don Carlos és Marquis Posa. A' hasonlóságot segélli az a' kép, melly a' Goscheni kiadásban az I. felvonás előtt áll, hol a' szőke Carlos és a' barna Posa egymást ölelik. Bennünket

eltölte gyönyörrel az a' szép ton, melly e' két egymásra érdemes barát köztt vagyon. — Mint fessem én W.=t? és minek fessem, holott őtet Nagysád ismeri? Csak a' mi megillettődésünket kell tehát festenem, 's e' szerént el mondom, hogy mihelyt ők Nov. 6dikán tőlünk elmentek, mi másnap általmenénk Kázmérba elmondani a' Napamnak 's Sógoromnak 's Sógornémnak, mit vesztettek, hogy őket nem látták. — — — Visszajövőben Sophie nyakamba borúl 's elfakad sírva. Mi bajod? kérdém. 'S ez akkor mondja, melly gyermekké tevé őtet a' Carlos és Posa' látása; mik ezekhez képest nekünk minden ifjaink! — Lolotte hány ember van, a' ki ezt a' Sophie megindulását félre érthetné. De nem én! 'S bizony nem Nagysád is.

W. nagy haszonnal járt. Isteneket látott 's nem holt=meg. Szomja tanulni, hallani, előhaladni olthatatlan; sokat tud, igen sokat, 's mit fog még! S szíve, erkölcsei melly isteniek! — — —

A' Nagysád' neve' napján ittuk a' Nagysád egészségét. Ez a' nap arról is nevezetes előttem, mert ekkor lettem W=vel és P=val *te*. — De még azt mondom el, mint búcsúzánk.

Szombaton estve, Nov. 5d. mondja, hogy menni fog. Nekem nem impertinentiám marasztani a' Vendéget, én azt soha nem teszem; a' ki maradhat, ha szeret és maradhat, marad; nem maradhatni 's mégis kénytelen lenni maradni erőszak és indiscretio. 'S itt tekintetbe kelle vennem, hogy W. siethet kedves anyjához, 's nekem az is igen nagy becsű áldozat, hogy miattam illy nagy kerülést teve Pestről. — Reggeli 6 órára rendelte lovaimat. — Más nap Pataki jelenté, hogy fogatni kell. W. ezt felelte: ne még. — Végre maga fogatott. — P. jelenté, hogy fogva van. — Nincs. — De igen. — W.: úgy, de még kótognak a' szekér körül. — Végre felkölt, megrázta kezemet, meg szorította, megcsókolt. — Sophienak meghajtá magát. — *Én:* Édes barátom, kérhetnélek, hogy csókold meg feleségemet is? A' kit én szeretek, óhajtom, hogy azt tegye. — 'S ekkor megcsókolá Sophiet. — — —

Kazinczy — gr. Gyulai Karolinának
Széphalom. Novemb. 11d. 1814.

Kedves Tisztelt Barátom!

Igen jól hozott Kotsisod, fájlalva botsátom vissza mivel Széphalomról való. Ha Anyámtól nem kénék ezen időt elragadnom, vissza repülnék még hozzád 's szeretetem fel forgatná minden feltételeimet. Ezen utazásomnak, ha a' Polusokig nyult volna is, nállad leltem fel jutalmát. Nállad a' vadságnak 's az irigységnek is meg kék szelidülni 's vélletek érezni azon boldogságtokat, melyel a' Haza 's a' Virtus Geniusa jutalmozza tetteidet. Sophied kezeire nyomd helyettünk tiszteletünk és szeretetünk forró csókjait. Pataki ölel. Sibóról veszed első Levelét

Wesselényidnek.

Wesselényi — Kazinczynak
Sáros-Patakon. Nov. 6-kán 1814.

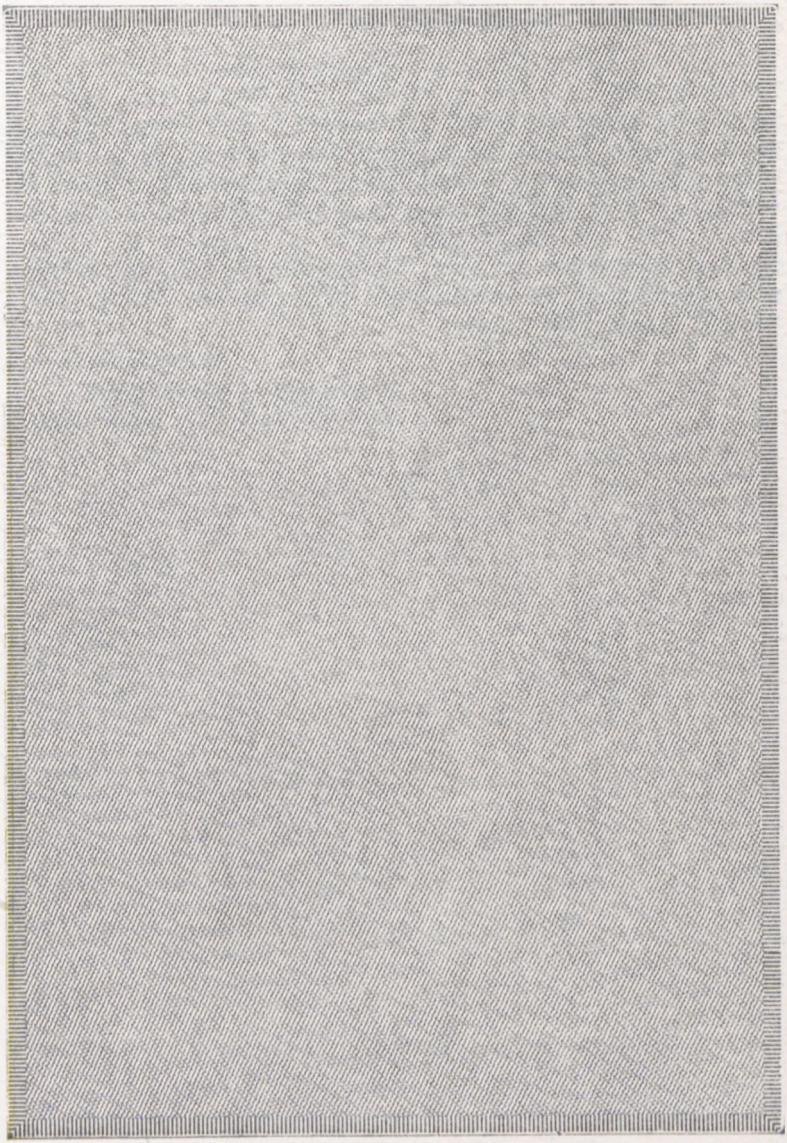

Úza-Panyrtu
ÚZA PÁL
1798
Brünnben,

U Z A P Á L

Kazinczynak fogságában derék rabtársa, akiről Biographiai Adatok című gyüjteményében ezt írja:

Uza Pál Mádról szül. 1763 márc. 15-én, el Munkácsról 1803 febr. 27-én, hol szomszédom volt 10 hónapig, valamint Brünnben egy ideig 's a' spielbergi vár földalatti szobájában két hónapig. Tiszta, nemes, erős lélek.

Kazinczy Uzát már régebben — László öccse révén — ismerhette. Sárospatakon tanult, majd pesti ügyvéd lett, akit nemes egyénisége miatt általában nagy becsülés környékezett. Gyönyörü növésü, harmincegyéves férfi volt, mikor a Martinovics-féle összeesküvés miatt őt is elfogták és kilenc esztendeig tartották rabul.

Kazinczy nagyrabecsülte. Arcképe emléke a hosszú, kegyetlen rabságban kötött igaz barátságuknak.

Az a' Görög, tisztelt Barátnéim, a' kit Ti Anacharsisból jól esmértek, szegény lévén, két leányát két barátjának hagyá testámentomban, még pedig úgy, hogy ha az eggyik barátja meghal, a' másik mind a' két legátumot bírja; és a' két barát érzette ezen hagyomány becsét.

Uza Pál olly ember, a' ki Néktek is barátotok lenne, ha őtet esmérhetnétek. El van hagyva mindentől, elbetegesedett, és az éhezés még inkább elgyengíti. Nincs semmi haszna

azon serkentgetéseknek, mellyeket barátinál teszen. En örvendve osztom fel vele falatomat, de egyéb is kell, a' mit én tennék szívesen, ha tennem lehetne ezeknek számadások miatt.

Ime barátotok végső hagyományként hagyja nektek ezt a' csomó hajat* és ezt a' szerencsétlen barátját — — —

Kazinczy — Radvánszky Teréznek és Polyxénának [Spielbergi börtönéből] Jun. 16d. 1799.

Egyedül könyveim maradtak a' télre 's talán némellykor Uzának társasága, ki a' telet itt Álmosdon fogja tölteni. Szunyogdon a' közelebbi szüret alkalmatosságával beszéltem ezen igen becsületes emberrel 's Uram Bátyámról folyt a' beszéd. Hevülettel szóllott:

— Én azon embert — úgymond — véghetetlenül szeretem, 's nem lehetne életem boldogabb, mint ha közel hozzá tölthetném el. Mívelt Lélek, igen, Heroszi Lélek az, melly őtet eleveníti. Én őróla — szóllt továbbá — 's munkáiról most csak igen keveset tudhatok, 's azt is mások által. Eskü-szöm, hogy ha nem gondolatim, 's tetszésem szerént volnának is azok írva, tisztelném még is őket, mint emlékét a' legjobb, legkedveltebb barátnak.

Örültem hallván a' szép érzésű embert — — Én azt hittem, hogy az az ember hideg, de ekkor tapasztaltam, hogy szívét azon kegyetlen évek sem fagylalhatták el, 's van elég pillanat, mellyben az emberiségért forrón ver.

Kölcsey Ferenc — Kazinczynak Álmosd. Novemb. 14d. 1813.

Uzát, az én kedves Uzámat csókolom. Kérdje meg Uram Öcsém, mikor hív vőfélynek? Bár csak ő lehetne valaha itt.

Kazinczy — Kölcsey Ferencnek Széphalom. Decemb. 10d. 1814.

---

* *A levél belső lapjához kötve még most is látható Kazinczy odaöltögetett hajcsomója.*

Tekintetes Úr!

Huszonhetedik Febr. napján az Sánták és az bénák, a' Vakok és az Világtalanok engem is kilökdösének az várból — — —

Én most Mihálydiban vagyok, és mihent Gulátsÿ Antal Ur hazajön 's ki tsinálja, hogy Semlyenbe mehessek, azonnal sietek. — — — miért nem megyek Semlyenbe? — azért, mert nem jól vagyok és az az oka, hogy többet nem is irhatok, az betegségemnek pedig tsak az álmatlanság az oka, hiszen van reménységem, hogy majd eleget fetsegek: addig is míg az meg lenne, míg az Tttes Nagy Asszonynak kezeit mélly tiszteletem mellett meg tsokolhatnám maradok

az Tttes Úrnak Mihálydiban 7dik Marttii 1803

alázatos szolgája
Uza Pál.

Levél Kazinczynak

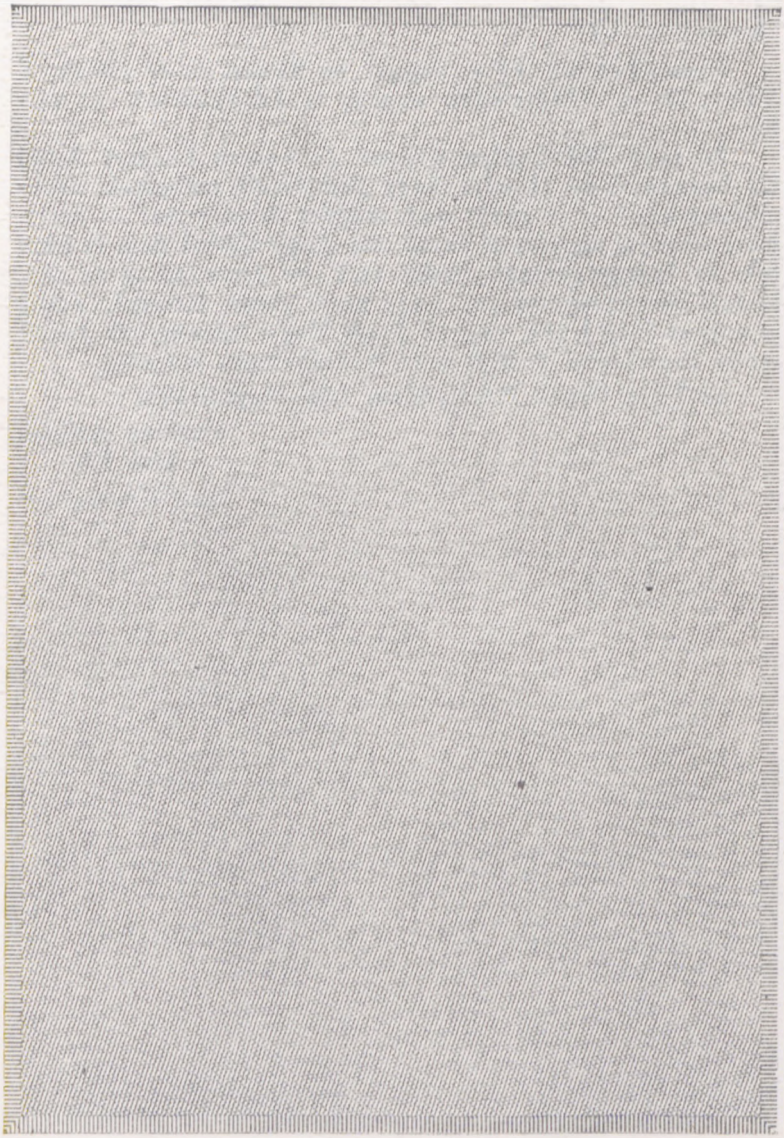

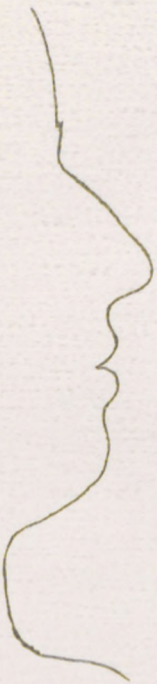

Báró Ghilányi Julie.
idővel
Szabolcs Vegyei Fő Ispán Generális
Báró Splényi Gáborné

GHILLÁNYI JULIE

Báró Splényi Gábor cs. kir. kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, altábornagy, Szabolcs megye főispánjának, aki a Mária Therézia-renddel nyerte a bárói rangot, — második neje volt az itt lerajzolt báró Ghillányi Julianna, aki 1814-ben halt meg.

A Kazinczyak és a báró Splényiek rokonságot tartottak.

Hogy mikor és hol rajzolhatta le Kazinczy a bárónőt, — aki csak azután lett Splényi báró felesége s akiről a szorgos levélíró csodálatosképen leveleiben egyetlen szóval sem emlékezik meg — azt aligha lehet valamikor is kideriteni.

Gradiskán egy Atyánkfiával jöttem öszve Ober-Lieutenant Báró Gilányi-val, a ki in Metic velem egy pár jó könyvet közlött. — Emlegettünk téged, mihint haza megyen véled meg esmerkedik.

Kazinczy László — Ferenchez
Orubiczán. 34dik. Decemb. 1788.

Vendégeink nászunk alkalmával — mind hivatlanul jöttek és a legszebb kört alkották. Ott voltak — — — Splényi Gábor tábornok és Szabolcs vmegye főispánja.

Kazinczy — Schedius Lajosnak
Kázmér. 30. Novembr. 1804.

Generalis B. Splényi Gábor B. Orczy Lőrincznek leányát tartotta házasságban. Ha meg nem tévedek, tizenkét gyermek leve szereteteknek gyümölcse. Az Orczy leány hamarább holt meg, minthogy legidősebb leánya Madeleine férjhez mehetett volna — — — Ez Szilvástt lakik 's Caton testvére is velek van. — — Erre a' derék leányra azt a' jegyzést kell Sophiemnek magasztalására mondanom, hogy a' midőn ő tavaly leánya' halálán támadt bánatjában, elgyengülve a' szoptatásban, abba az elgyengülésbe süllyedt, hogy halála felől kelle gondolkoznia, kérni akará Catont, hogy ha ő meghal, jöjjön hozzám férjhez, 's engemet, hogy venném el Catónt.

Kazinczy — Kis Jánosnak
Széphalom. Jan elsőjén 1808.

1806ban — — eggy szöllőt akarék venni Ujhelyben. Gróf Vandernóthné *[báró Splényi tábornok leánya]* Szilvástt, történetből meghallá, hogy mit akarnék, ha pénzem volna. Képzeld az imádandó lelkű asszony nemességét: midőn róla nem is álmodtam, maga ajánlá a' kölcsönt. Megvettem tehát a' szőlőt, 's a' szőlő akkor esztendőben egészen kifizeté magát, én pedig a' pénzt legszentebb érzéssel visszafizetém.

Kazinczy — Gróf Dessewffy Józsefnek
Széphalom. Junius 15. d. 1821.

Generalis és Szabolcsi Fő=Ispán B Splényi Gábor Exct. tegnap temették. Neve napján megütötte a' guta, 's April elsőjéig csak nem minden eszmélet és élet nélkül feküdt.

Leánya Gróf Vondernothné a' gyermeki hűségnek gyönyörű példáját adta. Meg nem engedte, hogy más tegyen körüle legkisebb szolgálatokat. — E' hirt bocsátom előre, mert megtörténhet, hogy még újság az Ur Fiscalis Úr előtt.

Kazinczy — Szücs Dánielnek
Széphalom, April. 6d. 1818.

Splényi Gábor báró generalis, feldmarschal lieutenant, szabolcsi főispán, szül. 1734. okt. 3-án, megh. Szilváson 1818 ápr. 1-én.

Kazinczy: Magyar Pantheon.

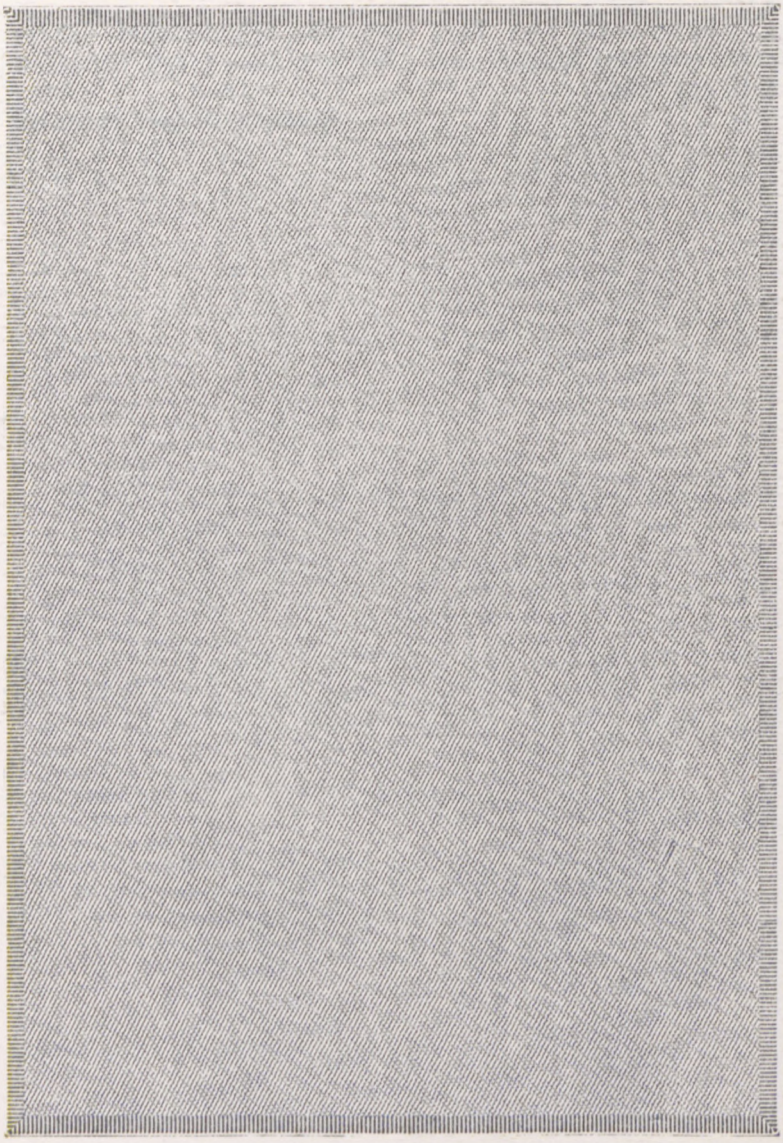

Koczok István

Szina, 26 Maji, 1785

megholt Lőcsén 1828.

Júl vagy Aug. elején

KOCZOK ISTVÁN

Valószínüleg Késmárkon volt Kazinczy iskolatársa, akivel sokáig tartott fenn érintkezést. Lőcsén ügyvédeskedett. Nála idősebb lehetett, mert egy levelében 1820-ban úgy emlékezik meg róla: Der alte Koczok...

Koczok ekkor vén fejjel valami lehetetlen házasságot kötött s azóta nem fordul elő neve Kazinczy leveleiben.

— — — Ha Excellentiád — — — itt már ismeretest választ, én Ecxellentiád kegyességébe Kotzok Istvánt bátorkodnám ajánlani, a' ki mind az Eperjesi Distr. Táblán, mind egynehány Vármegyében ditséretesen viselte magát. Ez tanult, hív, és jó ember. Vallására nézve Kálvinista. — Ha Excellentiád véle fog parantsolni, én neki Szepes Vármegyébe irok, és reménylem idővel is nem fogok pirúlni.

Kazinczy — gróf Károlyi Antalnak
Alsó-Regmetz. d. 15. Febr. 1784.

Az öreg Koczok megnősült. Gyermekeivel szemben méltatlanság az ilyen apa — —

[Németből.]

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek
Széphalom. 11. Nov. 1820.

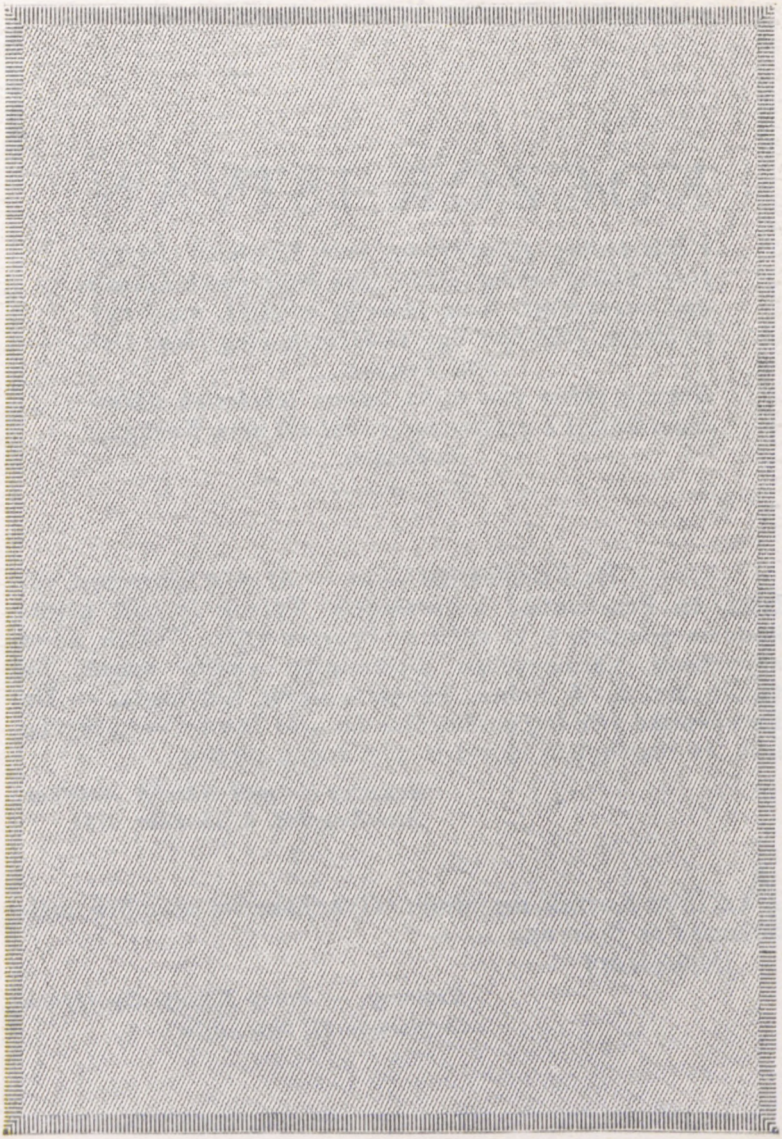

Abraham Komjáty,
Professor Mitrolczew.
1786.

COMJÁTHY ÁBRAHÁM

Jogi doktor és ev. ref. lelkész, Abaúj megye szülötte volt. Sárospataki iskolázása után Bern, Páris, Brüsszel, Utrecht, London egyetemein tanult. Hazatérte után a miskolci iskola rectorprofessora volt hét esztendeig, ezután Borsod megyében lelkészkedett. Mint pataki diák a két Kazinczy-testvért, Ferencet és Dénest, mint kis fiúkat, a Beleznayak látogatására Pest megyébe kisérte.

Irodalmi működése nem volt jelentős.

Kazinczy szeretett mentorának arcélét 1786-ban rajzolta, amikor az miskolci tanárkodásának első évében volt.

Generális Beleznay Miklós igen kedves választ hoza felekezetünknek az udvartól 's mi eggyszerre gyúladánk örömekre. — — —

A gyúladás senki lelkét nem veté inkább lángba, mint szép érzésű atyámét, 's megszállá a' gondolat, hogy Beleznayt két fia által Miklós napján a' pataki iskola nevében köszöntesse meg. — — — 's Komjáthy Ábrahámot az iskola contra-scribáját kérte ki vezérünknek. — — Komjáthy előhivaték 's atyám megtevé kérését. Más nap útban valánk.

Miklós napja előestéjén beérénk Bugyiba, Pest vármegyében 's Komjáthy a' plebánosnál kére szállást. — — — Másnap bejelenteté magát 9 óra tájban a' generálisnál. — — Tizenkettő után bevezetteténk.

Komjáthy lebegő, prémes, nem taláris, fekete mentében,

bársony lapos, (papi) övvel, elől mene, képviselői méltósága teljes érzetében, mi utánna — — —

Komjáthy köszöntőnket csak Bugyiban csinálá meg. De mely csudálkozás lepte meg hallgatóinkat, midőn Dienes, anyánknak rá=maradt igen szép arcával, 's muzsika=zengésű hangjával és azzal a' merészséggel, melly őtet az életnek semmi percében el nem hagyta, ki=ereszté száján az első sort: — — — A Hercules musageta pirúlva hallá magasztal=tatásait, 's némán maradt. Komjáthyt a' tudományokat sze=rető gróf Niczky Kristóf, később országbírája, szorítá külön; minket a' gyermektelen generálisné elhalmoza édességekkel, csókjaival.

— — — Látánk Gödöllőt és Aszódot. Komjáthy min=denütt láttatá velünk a' mi érdemli a' látást, 's csak kará=csonyra érénk haza.

Kazinczy: Pályám emlékezete (1773).

Egy francia fiatal tiszt — — — Bécsbe vetődék 's meg=szólítá Komjáthyt, ha neki nem szerezhetne e élelmet. A meg=becsülhetetlen barát a franciát hozzánk utasítá.

U. ott (1775).

Az öreg Bárczay Ferenc Urat tiszteld, az Ujvári Papot köszöntsd. Comáromy Urakat hasonlóul. Darvast követem, hogy elhitte felőle a' megtévedt hírt.

Kazinczy — öccsének K. Józsefnek Buda [fogságból] 17. Aug. 1795.

Puky ment, 's gyermeki esztendeim eggyik védangyala, Komjáthy Ábrahám jött, 's másnap vele menék be Patakra.

U. ott (1801)

Az én könyveim között kettő van, a' miről azt merem hinni, hogy az Excellentziád hazafiúi lélekkel állított Biblio=thecájának öregbitésére lehetne.

Esedezem Excellentziádnál, méltóztassék ajándékomat elfogadni, 's érezze, mint örvendek, hogy azt nyujthatom. Eggyike a Brouckhusius verseinek pompás kiadása, mellyet én eggy érdemes barátomtól, Miskolczi volt Professor Komjáti Ábrahámtól, kaptam, midőn Belgiumból haza ért. A másika az Oporin Bukolikusai.

Kazinczy — gr. Teleki Sámuelnek Ér-Semjén. 6. Aug. 1802.

Komjáti Ábrahám szül. 1743. ápr. 30-án, megh. 1827. febr. 7-én.

Kazinczy: Magyar Pantheon.

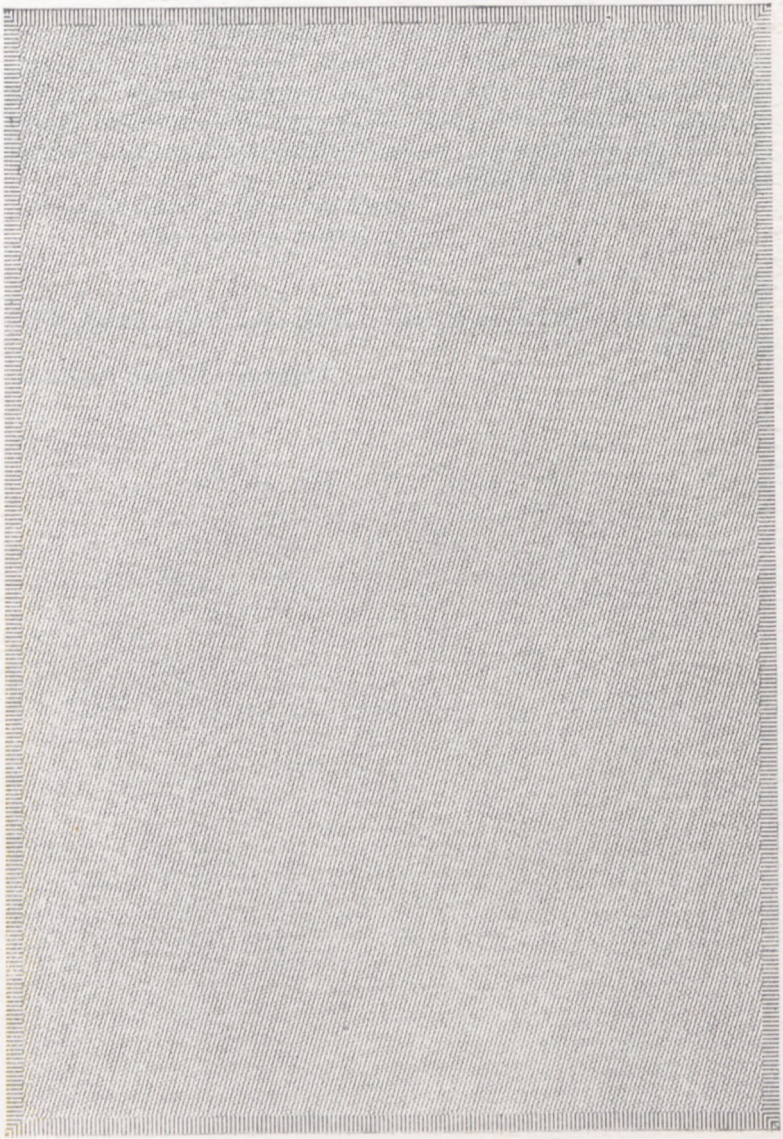

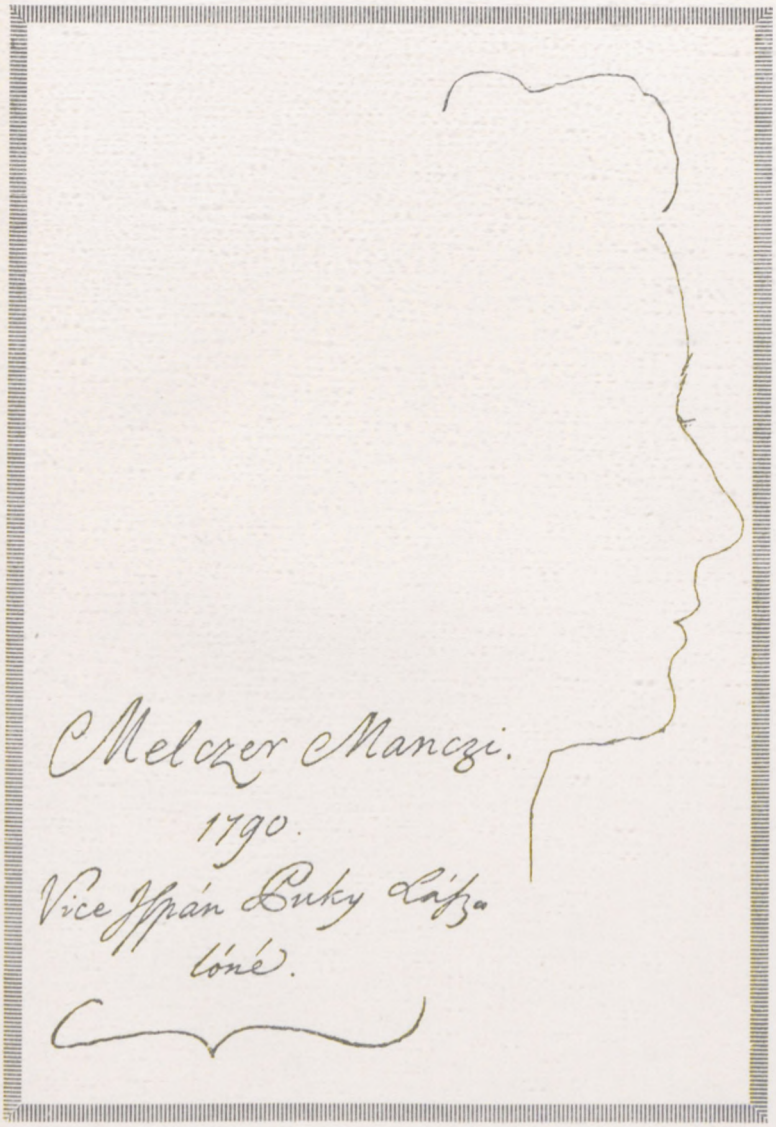
Melczer Manczi.
1790.
Vice Jspán Puky Lászalóné.

MELCZER MANCZI

Bizáki Puky László felesége. Csodálatos, hogy Melczer Manciról, aki pedig valószínüleg közelebb esett a költő szívéhez, hiszen képmását megörökité a maga számára, — sehol sincsen szó Kazinczy leveleiben.

Puky Lászlót emlegeti. Akkor, amikor Mancit rajzolja ez Abaúj vármegye alispánja, tiszttársa Kazinczynak. Később — 1816-ban — Nagyküküllőbe küldik királyi biztosul s ott hal meg. S halálát — amint a levelekben olvassuk — Abaúj „szívesen sajnálá és bizony igen méltán".

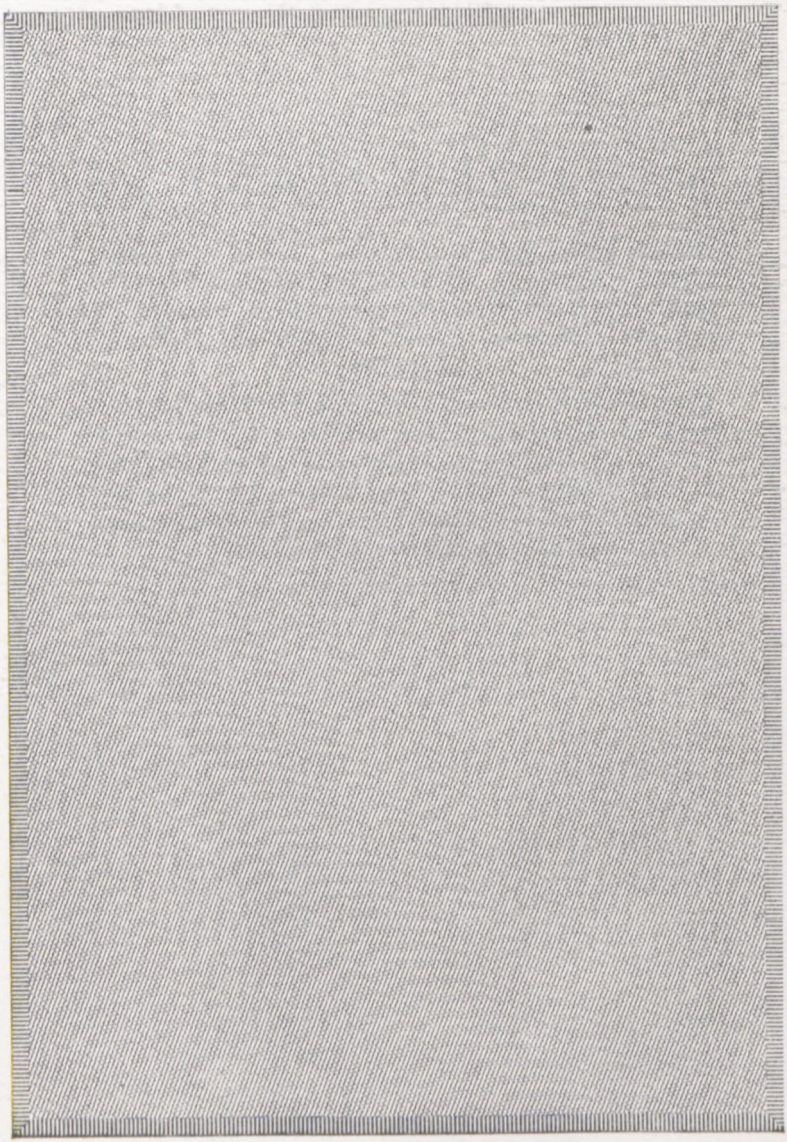

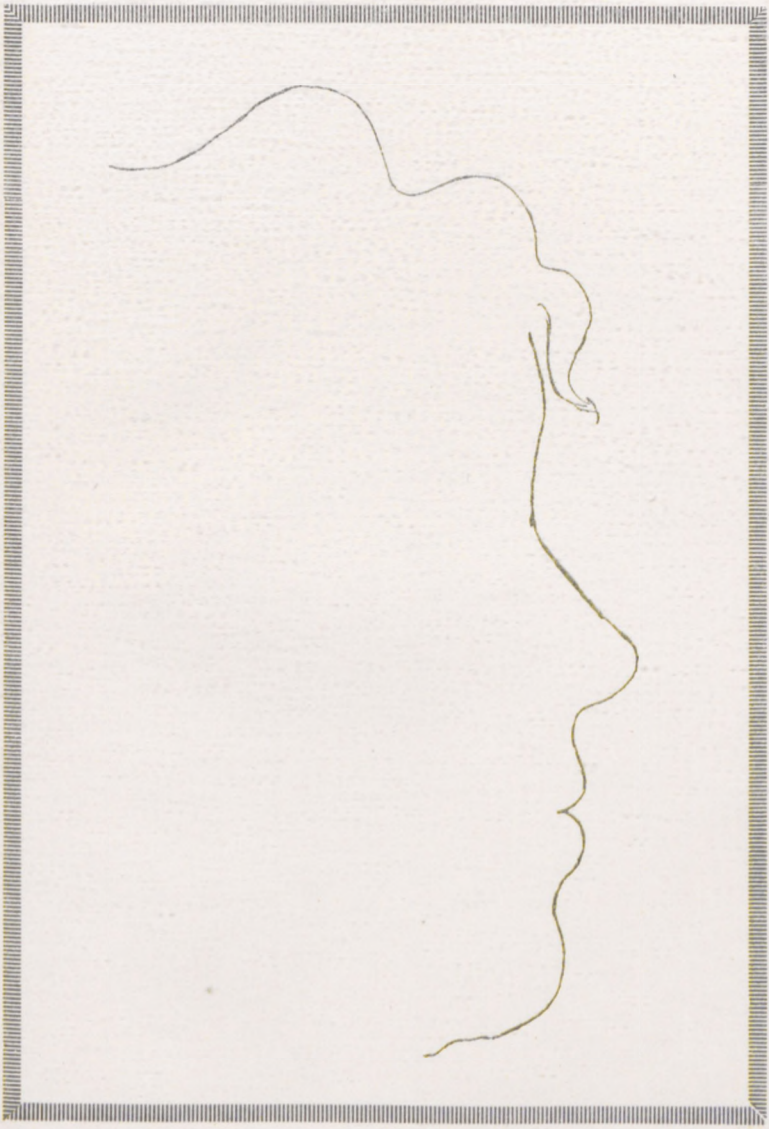

EGY ISMERETLEN HÖLGY

Azon a lapon, melyen Kazinczy szeretett és nagyrabecsült fogolytársának, Uza Pálnak arcélét 1798-ban Brünnben megörökítette, van egy női képmás is. Kit ábrázol, ma kideríthetetlen. Egyszer a neve oda volt írva, de azt valaki, — talán gondos és mindig figyelmes mestere — kimosta, kidörzsölte, úgyhogy az teljesen olvashatatlanná vált.

Ha sejtelmünk nem csal, úgy az is Gyulai grófné lehet. Némileg hozzá hasonlít.

Zombory Zsigmond,
Abaujvári Fő Notárius, később Subst. V. Ispán.

1785.

ZOMBORY ZSIGMOND

Abauj vármegye alispánja volt, midőn Kazinczyt báró Orczy Lőrinc főispán vicenótáriusnak nevezte ki.

Második József császár — ekkor adván ki a német nyelvre vonatkozó rendeletét — a hivatali élet s ebben különösen a nyelv egyszerre megváltozott s a latin s részben magyar helyett — a hivatalok nyelve a német lett. Abaúj vármegye tisztviselői között egyedül Kazinczynk birta a német nyelvet s igy a nagy munkabirású vicenótárius lett a vármegye hatósága s ekkor keletkezett közte és Zombory viceispán között a szorosabb viszony, melynek emléke ez az 1785-ben készült silhouette. Kazinczy leveleiben egyáltalán nem emlékezik e férfiúról.

Abaujban vice-ispánjaim consil. Kelcz Antal és Zombory Zsigmond.

Kazinczy: Pályám emlékezete. 1784.

P. S. Hát mint vagyon Kelcz Úr? mint Zombory és a' többiek* Vallyon a' Teuto nyelvén tudnak-é torzsolkodni?

Báró Orczy Lőrinc — Kazinczynak Eörss. 5-dik Novemberben 1785.

---

* Consil Fületinczi Kelcz Antal Úr — — —; Zombory Zsigmond Úr 1784-diktől második Vize-Ispány. *Kazinczy jegyzete.*

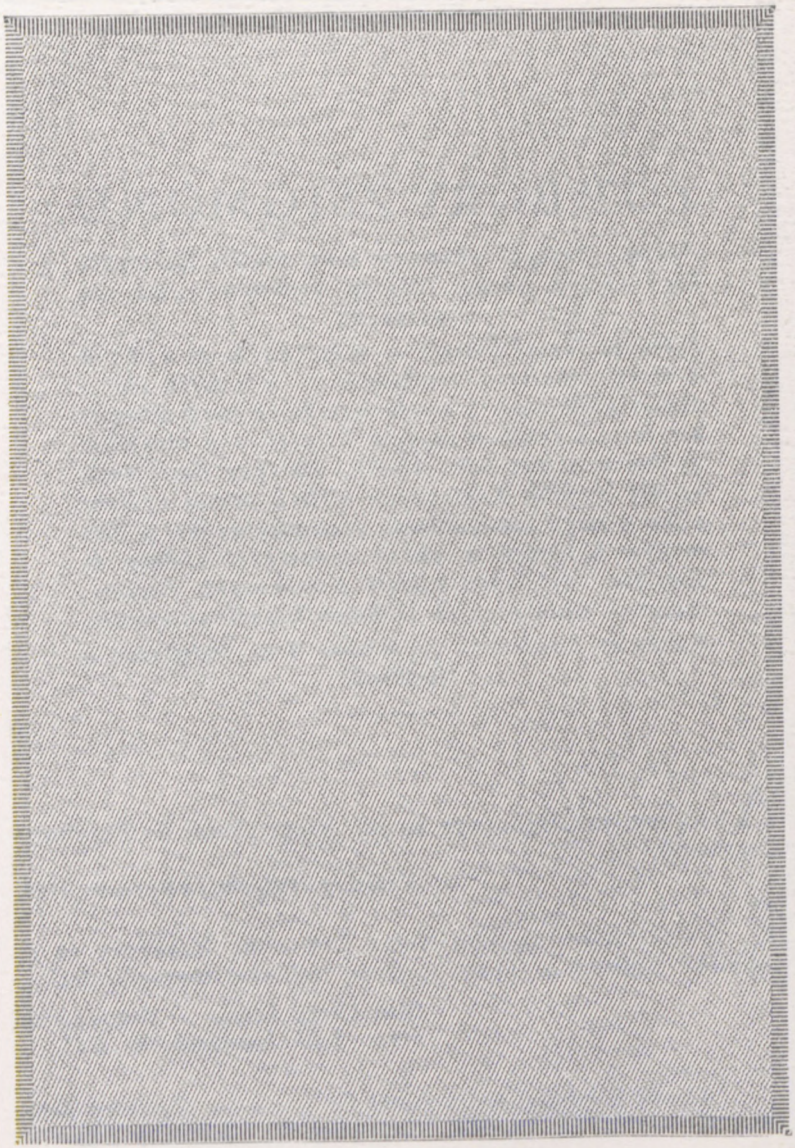

Lovasy Benedek

Franciscánus Barát, hajdu
Debreczeni Togátus.

Igaz Nathanael, εν ὁ
δολος ουκ εςι.

LOVASY BENEDEK

(Eredetileg Szakál János) kassai magyar hitszónok volt. Bihar vármegyei származású, fia a diószegi református lelkésznek s egykor debreceni togatusdeák. Convertált és a ferencrendi szerzetbe lépett. A példás türelmességü református Kazinczy meleg barátságot érzett iránta, — mint mondja: az embert még inkább megszereté cellájában, mint cathedráján.

Elsétálván eggykor a' Franciscanusok temploma előtt, vádlám magam, hogy annyi esztendőt töltvén már Kassán soha ott nem voltam, 's kedvem jőve bemenni, hogy architecturáját 's képeit lássam. Eggy barát magyar nyelven tartá predicatióját, 's kevés hallgatóknak. Gyönyörrel 's igen nagy gyönyörrel hallám a' tanítást, 's a' mint az isteni tiszteletnek vége volt, felkeresém a' barátot. — Lovasy Benedek, Bihar vármegyei fi — — —

Következő vasárnap azon órában, mellyben tudtam, hogy a' barát ismét predikálni fog, kértem gróf Törököt, jönne velem a' Franciscanusokhoz. A barátról semmit sem szóllottam hogy láthassam, mely benyomást teszen predicálása reá.

Lovasy még nem volt a cathedrán. A' gróf nagyon meg volt illetve, 's nem győzte magasztalni a tanítást. Ekkor vallám meg, miért kértem ide. Látni akará a' barátot. A' gróf és én olly hírbe hozánk a' barátot, hogy hallgatói alig leléneknek helyt a' templomba, s az én felekezetem beliek csaknem annyian hallgatták mindig, mint a' Gróf felekezetén lévők.

A' barát gyanúba jött, a' rosnyai püspök, Báró Andrássy Antal elkérte ötet az egritől, hogy szem alatt tartsa.

Kazinczy: Pályám emlékezete (1785).

— — elmúlhatatlanúl 's mindenek felett az kívántatik meg, hogy az Oskolákban Magyar Nyelven tanítasson az Ifjuság. Melly annyival könnyebben meg=eshetik, mivel már ekkoráig is sok Magyar könyveink vannak, 's szükségeseket pedig Tanúltjaink el=készíteni készek lesznek. — Él Dugonits, él — — — — és Rozsnyón az én igen kedves Barátom, Franciscanus Concionator Pater Lovasi Benedek* tsak intésre várnak, 's rész szerint irni, rész szerint fordítani készek lesznek.

Kazinczy — a „Hadi és más nevezetes történetek" szerkesztőségének.
Kassán. Martziusnak 8. 1790.

---

* Ez Debretzeni deák vala egykor: Pápistává 's idővel osztán Franciscanussá lett. Eggy szeretetre méltó, igen derék ember.
K. F. jegyzete

Művészet volt, vagy egyszerű mesterség, tréfa, vagy komoly, nemes akarás, kedves időtöltés, vagy céltudatos időáldozás valami szépnek, jelentősnek megalkotására ...?

Mert az, hogy anyaga az egyszerű fekete papiros, eszköze a — toilette-asztalról vett — kisolló, még mit sem jelent; ámde az, hogy célja valakinek a megörökítése, egyvalaki képmásának a megteremtése, ez már igen sokat jelent. Jelenti, hogy az ember érzését követve, szimpathiájától vezetve megtalálta az egyszerű lehetőséget, hogy hozzátartozóit (akár a vér, akár a szív által lett hozzátartozója), e kis képben bírhassa. Az akkori időkben, amikor még Daguerre nem találta fel a fényírás módját, amikor a miniature-festés örömeihez a legtöbbször nem iparszerűleg juthatott az ember — ez volt a lehetősége az arcképek bírásának. A silhouette több száz éves divatja a tizennyolcadik században újraéled. Ügyesek és ügyeskedők művelték, mesterek és kontárok csinálták, széplelkűek és idealisták minden körben kedvelték, keresték, gyüjtötték.

Kétféleképen csinálták. Vagy a gyakorlott kezü természet után nyírt hüvelyknyi arcképet a fekete papirosból, vagy pedig a falra kifeszített papírra vetett arcél árnyékának vonalait gondosan meghúzta, s azt a szimpla körvonalat az úgynevezett pantograph segítségével kisebbítve átvitte a fekete papírra és kivágta.

...Ha ahhoz értő ember a falon leveszi árnyékodat ... *írja Kazinczy egy levelében és ezzel elmondja, hogy maga is miként csinálta azt a huszonöt képet, amelyet e kötet gyüjtött most először egybe.*

Kazinczy tehát a Goethe-korszak kedves divatja szerint családtagjairól, rokonairól, barátairól, ideáljairól, az utóbbi mód szerint rajzolt árnyékrajzolatokat, amint ő maga nevezi azokat.

A Széphalmi remete tragikus halálával jegyzetei és kéziratai a Tudós Társasághoz kerültek. Ezek között van egy vastag folio-könyv, melyet még jómaga köttetett be, s melyben különböző versek, prózák, kisérletek és befejezett irások, anekdoták és jegyzetek között van nehány árkus, amelyeken

ezek az árnyékrajzolatok vannak. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára őrizte ezen rajzokon kívül még egyet ismerünk, mely ugyan nem származhat Kazinczy kezétől — de az ő kezéből jutott el egy barátjához és innen Ernst Lajos pompás múzeumába.

Irodalomtörténeti jelentőségű ilyes emlékekben nem bővelkedünk, sőt talán egyedülálló ez a kis gyüjtemény, mely emléke a széplelkű szent öregnek és lelkesedni tudó korának.

Kazinczy a levélírás mestere — rengeteg leveléből sok maradt fenn. A megtisztelt, akihez a levél ment, becsben tartotta, így aztán az Akadémia egy sor könyvben kiadhatta.

Ezekben a levelekben sok szó esik az akkori Magyarországnak csaknem minden jelentős alakjáról, de különösen Kazinczy minden közelebbi hozzátartozójáról.

Az e könyvben közölt arcélekhez e levelekből találó jellemrajzok kapcsolódnak; gyakran csak egy-két mondatos odavetett megjegyzés, mely sokszor többet mond, mint egynémely kicirkalmazott fejezet. Ezek a rövid megjegyzések kísérik e rajzokat s így egészíti ki egymást Kazinczy rajza és Kazinczy írása.

Igaz, nem gondolt soha arra, hogy szépet szerető, pallérozódást áhitó nagy lelke ebben a formában is meg fog egyszer jelenni a könyvesbolt padján. Ámde ez nem ellenkezik az Ő akaratával. Még nincs száz esztendeje, hogy az az áldott agy kiszáradt, az az áldott kéz elporladt, de amit azok teremtettek, azok ma is élnek, lobognak, munkálnak minékünk.

Ünnep a mi literatúránknak, amikor az Ő jegyében mozdul és sátorosünnep, amikor újra megjelenik szellemének fénye és beragyogja azt az irodalmat, amelyet ő tett igazán nemzetivé s amelynek legragyogóbb oltárán az Ő nagy neve díszlik.

Ez a könyv, melyet Kazinczy Ferenc írt és rajzolt, a multnak ránkköszöntő játszi, szent sugára.

37825

II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR MISKOLC

Ezt a könyvet a Könyvbarátok Szövetsége számára a Kir. Magy. Egyetemi Nyomda adta ki az ezerkilencszázhuszonnyolcadik esztendő végén. A művet összeállította, sajtó alá rendezte, tervezte és gondozta

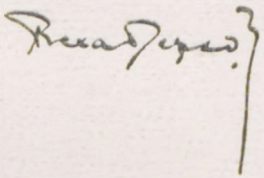

II. RÁKÓCZI FERENC
KÖNYVTÁR
MISKOLC
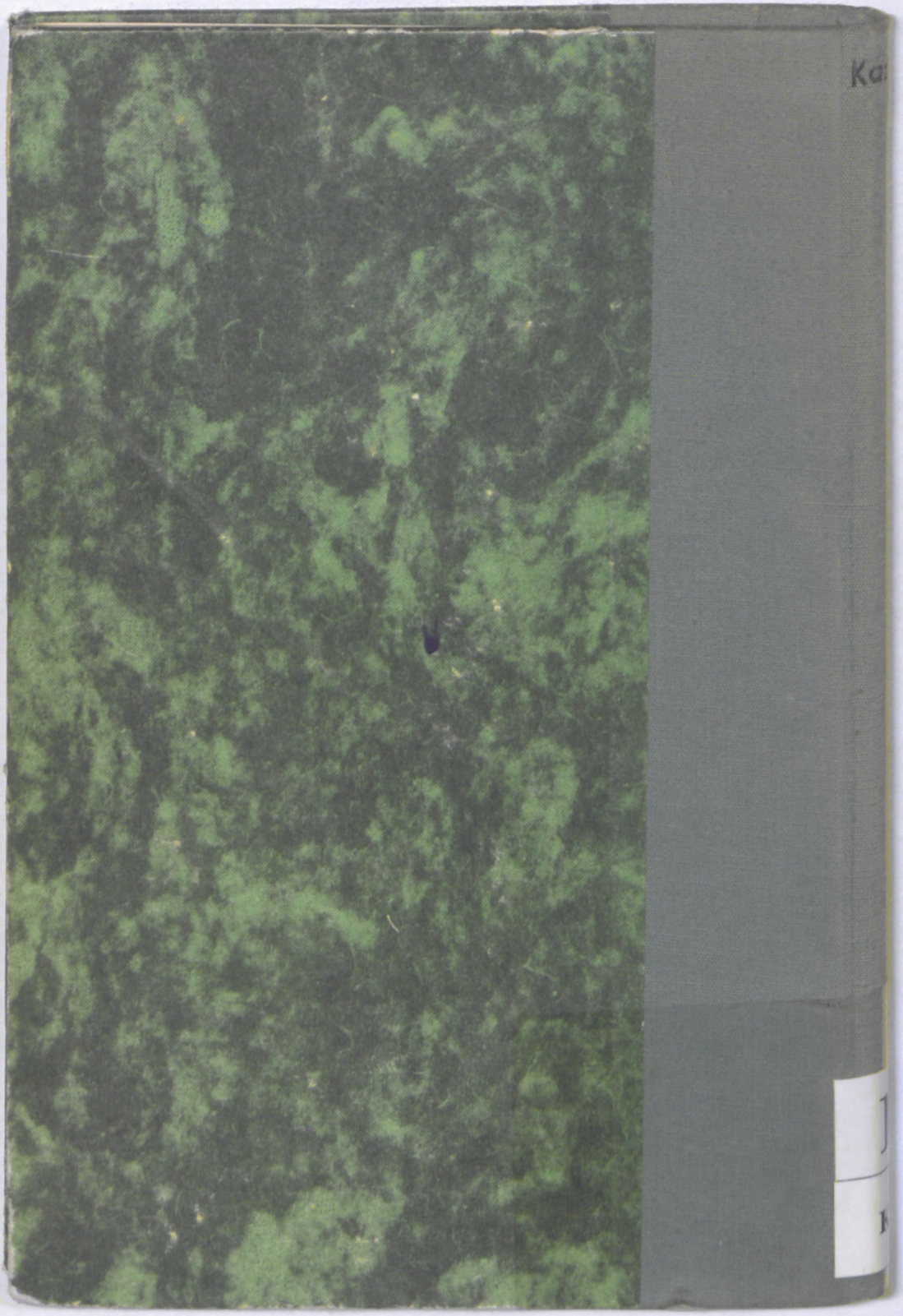
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 1928. Budapest VIII, Múzeum-körút 6. (Dr. Czakó Elemér.)